

**Západočeská univerzita v Plzni**

**Fakulta filozofická**

**Diplomová práce**

**Politický systém druhé republiky a čeští fašisté**

**Bc. Ondřej Sýkora**

Plzeň 2019

**Západočeská univerzita v Plzni**

**Fakulta filozofická**

Katedra historických věd

**Studijní program Historické vědy**

**Studijní obor Moderní dějiny**

**Bakalářská práce**

**Politický systém druhé republiky a čeští fašisté**

**Bc. Ondřej Sýkora**

*Vedoucí práce:*

PhDr. Jaroslav Valkoun, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2019

Rád bych poděkoval PhDr. Jaroslavu Valkounovi, Ph.D. za věcné připomínky a odborné rady, které mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

*Plzeň, duben 2019*

.....

# Obsah

1	Úvod .....	1
2	Vznik Československa a první fašistické organizace .....	5
3	Cesta k Mnichovu.....	11
4	Druhá republika.....	18
4.1	Strana národní jednoty.....	22
4.2	Národní strana práce.....	26
5	Budování autoritativního státu .....	29
6	Čeští fašisté a krajní pravice za druhé republiky .....	35
6.1	Národní tábor československý .....	36
6.2	Vlajka .....	42
6.3	Akce národní obrody.....	44
7	Březnové události.....	47
8	Závěr.....	51
9	Seznam zkratk .....	54
10	Seznam použitých zdrojů.....	55
11	Resumé .....	58
12	Přílohy.....	60

# 1 Úvod

Mnichovská dohoda, jež byla podepsána zahraničními velmocemi na konci září 1938, znamenala kromě značné ztráty území také rozvrat demokratického systému. Relativně krátké období od mnichovské tragédie po úplný zánik republiky přineslo plno změn ve všech oblastech života společnosti od politiky až po kulturu. Do popředí se začali dostávat představitelé pravicových organizací a také čeští fašisté, kteří do té doby na politické scéně nehráli příliš významnou roli.

K první výraznější změně na politické scéně došlo již v říjnu 1938, kdy Edvard Beneš rezignoval na svůj post prezidenta. Jeho nástupcem se stal 30. listopadu JUDr. Emil Hácha, prezident Nejvyššího správního soudu v Praze. Po částečném vyřešení sudetoněmecké otázky odtržením pohraničních oblastí začalo sílit napětí mezi samotnými Čechy a Slováky, jejichž soužití nebylo zcela bezproblémové ani v předchozí době. Jednání představitelů obou zemí nakonec vedla k ustanovení slovenské autonomní vlády, přičemž oficiální název země se změnil na Česko-Slovenskou republiku. Svou autonomní vládu získala také Podkarpatská Rus.

Pocit ohrožení a ořes tradičních hodnot první republiky způsobily posílení hlasů, které volaly po vybudování autoritativního státu podle zahraničních vzorů. Na podzim 1938 tak po debatách čelních politiků došlo k redukci politického života na dva hlavní subjekty, do nichž se sloučila většina prvorepublikových stran. Vůdčí postavení měla Strana národní jednoty v čele s agráříkem Rudolfem Beranem, který se po krátkém zdráhání stal předsedou nové vlády. Roli loajální opozice sehrála Národní strana práce, jež byla tvořena především sociálními demokraty, lidovci a některými národními socialisty. O své slovo se přihlásili také čeští fašisté, kteří pochopili danou dobu jako vhodnou příležitost k mocenskému vzestupu. Naopak Komunistická strana Československa byla rozpuštěna a vydávání jejího tisku zakázáno. To postihlo také krajně pravicovou Vlajku, jejíž představitelé působili jako pronacističtí teroristé.

Budování autoritativního státu bylo urychleno přijetím zmocňovacího zákona, který umožnil vládě dělat zásadní rozhodnutí bez potvrzení parlamentu. I když se pražská vláda snažila dělat různé ústupky, kterými by uspokojila nacistické Německo a slovenské autonomisty, konec druhé republiky byl nevyhnutelný. Dne 14. března 1939 došlo k vyhlášení samostatnosti Slovenska a následující den po jednání Háchy v Berlíně začaly německé jednotky okupovat zbytek českých zemí. Necelý půlrok chaosu a lavírování mezi demokracií a autoritářstvím byl nahrazen nacistickou diktaturou.

Hlavním cílem diplomové práce je objasnit politický systém druhé republiky a zmapovat činnost českých fašistů v této době. Nejprve jsou však vylíčeny předcházející události, bez kterých by nebylo možné pochopit některé souvislosti. Poté jsou souhrnně popsány všechny důležité mezníky spojené s proměnou politického života. Autor tak zmiňuje všechny kroky, které postupně vedly od přechodu z parlamentní demokracie na demokracii autoritativní. Významná část práce je pak věnována aktivitě českých fašistů, která byla podrobně zkoumána.

Téma diplomové práce bylo vybráno na základě dlouhodobého zájmu autora o toto historické období a o krajně pravicové organizace. Ačkoliv o českém fašismu bylo napsáno několik kvalitních knih, většina z nich se období od mnichovské dohody do březnových událostí v roce 1939 věnuje jen velmi málo, nebo dokonce vůbec. Zároveň v době vzniku práce si česká společnost připomínala osmdesát let od existence druhé republiky, díky čemuž se toto téma stalo alespoň dočasně aktuálním.

Autor se ve své práci rozhodl používat termín „Žid“ s velkým písmenem na začátku, a to z důvodu pojetí této skupiny obyvatelstva ve smyslu národnostním. Hlavní část diplomové práce je rozdělena do šesti kapitol, přičemž dvě z nich mají pro lepší přehlednost i své podkapitoly. První kapitola, která se zabývá vznikem Československa a prvními fašistickými organizacemi, je do práce zařazena pro komplexní pochopení hlavního tématu. Kromě počátečních peripetií při budování první republiky jsou zde popsány také hlavní mezníky českého fašismu. Nechybí tak zde židenický puč nebo tzv. insigniáda. Druhá kapitola se věnuje nejdůležitějším událostem z konce třicátých let, které se týkají československé vnitřní i zahraniční politiky. Kromě voleb z roku 1935 jsou zde popsány jednání československé vlády se sudetskými Němci a konečná cesta k mnichovské dohodě. Na posledních odstavcích jsou pak vylíčeny postoje českých fašistů v této nelehké době.

Ve třetí kapitole jsou popsány důsledky mnichovské tragédie a proměna politického života druhé republiky. Vládní Straně národní jednoty a opoziční Národní straně práce jsou zde pro lepší přehlednost věnovány dvě samostatné podkapitoly. V další části práce je vylíčeno budování autoritativního státu. Jsou tak zde zmíněny nejdůležitější momenty druhé republiky, mezi které patřilo vytvoření autonomních vlád Slovenska a Podkarpatské Rusi nebo přijetí zmocňovacího zákona. Další kapitola je věnována českému fašismu. Ta je rozdělena do podkapitol, které se postupně věnují Národnímu táboru československému, Vlajce a Akci národní obrody, což byly tři nejdůležitější fašistické organizace dané doby. Závěrečná kapitola se pak věnuje

březnovým událostem, které obsahují vznik samostatného Slovenska, vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava a také činnost krajní pravice.

Diplomová práce čerpá z několika typů nevydaných pramenů. Nejdůležitějším zdrojem informací se staly dokumenty z Národního archivu v Praze, kde byly využity fondy Presidium ministerstva vnitra, Sběrka různých osobních archivů, Radola Gajda a Národní soud v Praze. Dále byly použity také dokumenty z Archivu bezpečnostních složek a Archivu města Plzně. Informace z těchto archiválií byly upotřebeny především v kapitolách o českém fašismu. Mezi další významné zdroje patřila dobová periodika, díky kterým lze snadněji pochopit danou dobu. V práci byly použity články a citace hlavně z *Národní politiky*, *Venkova*, *Poledního listu* a *Přítomnosti*.

Při psaní diplomové práce byla využita také řada odborné literatury. V úvodních kapitolách je čerpáno především z knihy *Dějiny první republiky* od Věry Olivové, která ve svém díle chronologicky a výstižně popisuje všechny důležité události meziválečného Československa. K obecným informacím bylo také často využito dílo *Malé dějiny československé (1867–1939)* od Zdeňka Kárníka. Vztahům mezi Čechy a Němci se pak věnuje Karel Richter, který na toto téma napsal několik povedených knih. Nejdůležitější publikací pro stěžejní část práce bylo dílo *Druhá republika 1938–1939* od Jana Gebharta a Jana Kuklíka. Jde o velmi zdařilou knihu, která popisuje všechny důležité aspekty druhé republiky. Autoři se zde zabývají nejen oficiální politikou, ale také opozičními proudy, slovenskou otázkou nebo změnami v kultuře. Kuklík je kromě toho také autorem knihy *Sociální demokraté ve druhé republice*, kde se dopodrobna věnuje opoziční Národní straně práce a levicovým intelektuálům z Dělnice akademie. Agrární straně, z jejíhož popudu vznikla Strana národní jednoty, a především jejímu předsedovi Rudolfovi Beranovi je pak věnováno velmi obsáhlé dílo Jaroslava Rokoského *Rudolf Beran a jeho doba. Vzestup a pád agrární strany*. Autor se zde důkladně zabývá nejsilnější prvorepublikovou stranou a celým životem někdejšího ministerského předsedy.

Český fašismus je nejlépe popsán v díle *Fašismus v českých zemích: fašistické a nacionálněsocialistické strany a hnutí v Čechách a na Moravě 1922–1945* od Iva Pejčocha. V knize je precizně zdokumentován vývoj krajně pravicových organizací na českém území od svého počátku až do konce druhé světové války. Každému uskupení je zde věnována samostatná kapitola. Od tohoto autora byla použita také kniha *Armády českých politiků*, která posloužila při popsání polovojských uskupení politických stran. Další důležitou publikací na toto téma je *Český fašismus 1922–1945*



*a kolaborace 1939–1945* od Tomáše Pasáka, který je také autorem knihy *JUDr. Emil Hácha (1938–1945)*. V první jmenované knize se Pasák podobně jako Pejčoch věnuje velmi podrobně české krajní pravici, přičemž lépe ji zařazuje do širších souvislostí. Řadu zajímavých informací ohledně krajní pravice lze najít v knize *Kapitoly o českém fašismu* od Miroslava Gregoroviče. Ta je sice oproti výše jmenovaným publikacím stručnější, ale přímočařejší. Českému fašismu a Vlajce se také věnuje Milan Nakonečný, který na toto téma napsal dvě stejnojmenné knihy. Jeho díla jsou však nepřehledná a některé pasáže v nich jsou ovlivněny jeho subjektivními názory.

V diplomové práci byly použity také odborné články z historických časopisů, které většinou sloužily spíše jako doplňkový zdroj. Například v článku *O co jsme přišli po Mnichovu* od Jana Borise Uhlíře, jenž byl publikován v *Historickém obzoru*, jsou podrobně popsány všechny prvotní důsledky mnichovské tragédie. Posledním zdrojem, který stojí za zmínku, byla zvuková nahrávka projevu ministerského předsedy Rudolfa Berana, kterou lze najít na internetových stránkách Ústavu pro studium totalitních režimů.

## 2 Vznik Československa a první fašistické organizace

Konec první světové války znamenal významné přetvoření mapy Evropy. Výhra dohodových spojenců umožnila vznik několika nových států, mezi které patřilo i Československo. To bylo od samého počátku budováno jako republika s parlamentní demokracií, přičemž hlavní politickou osobností se stal Tomáš Garrigue Masaryk, světově proslulý filozof, sociolog a pedagog.<sup>1</sup>

Ne všichni však s novým poválečným uspořádáním souhlasili. Některé státy jako Německo nebo Maďarsko považovaly tento stav za nespravedlivý a za dočasný. V samotném Československu se ocitlo hned několik národnostních menšin, jejichž představy se zcela rozcházely s vizí českých státníků. Nejpočetnější skupinu odpůrců tvořili Němci, kteří na základě Wilsonovo 14 bodů prosazovali právo na sebeurčení, a dokonce na českém území vytvořili čtyři samosprávné celky. Šlo o *Deutschböhmen*, *Sudetenland*, *Böhmerwaldgau* a *Deutschsüdmähren*. Dohromady tyto oblasti představovaly přibližně třetinu českých zemí a žilo zde přes tři miliony obyvatel, jejichž část tvořili i Češi.<sup>2</sup> Vláda zprvu proti německému odboji postupovala opatrně a s vůdci odbojových provincií se snažila dosáhnout kompromisu. Jelikož Němci, které zastupovali Rudolf Lodgman von Auen a Josef Seliger, odmítli jakoukoliv dohodu, byla československá vláda koncem roku 1918 donucena k ozbrojenému obsazení iredentistických oblastí a k potlačení veškerých rebelií. Zdrucující ránu německým povstalcům pak zasadila mírová smlouva s Rakouskem podepsaná v Saint-Germain-en-Laye 10. září 1919, která i díky nekompromisnímu postavení Francie přičkla s konečnou platností pohraniční oblasti k Československé republice.<sup>3</sup>

Nebyla to však jen německá menšina, která představovala pro nově vzniklý stát problém. V lednu 1919 se mladá republika musela vojensky střetnout s Polskem o Těšínsko, které si nárokovaly obě země. Celá záležitost byla nakonec ukončena až na nátlak Dohody, která si nepřála konflikt mezi nově vzniklými státy. Výsledkem sedmidenní války se stalo vytyčení nové demarkační linie, která rozšiřovala území kontrolované Československem.<sup>4</sup>

Specifická situace panovala na Slovensku. Zde se sice slovenští vlastenci 30. října 1918 vyslovili Martinskou deklarací pro úzkou spolupráci s Čechy,

<sup>1</sup> VODIČKA, Karel, CABADA, Ladislav, *Politický systém České republiky*, Praha 2003, s. 22.

<sup>2</sup> RICHTER, Karel, *Sudety*, Praha 2016, s. 83.

<sup>3</sup> OLIVOVÁ, Věra, *Dějiny první republiky*, Praha 2013, s. 87–89.

<sup>4</sup> Tamtéž, s. 105.

avšak na počátku listopadu vznikla v Prešově tzv. východoslovenská národní rada, která usilovala o zachování východního Slovenska v rámci Maďarska. Celá akce pak vyústila 11. prosince ve vyhlášení Slovenské ľudové republiky, která proklamovala nezávislost na Praze.<sup>5</sup> Maďarsko navíc odmítalo stáhnout svá vojska ze Slovenska, neboť stále považovalo toto území za své. Československá vláda tak byla nucena vojensky obsadit inkriminované oblasti a za pomoci navrátilivších legionářů vytlačit Maďary pryč. Tím však problémy s východní částí republiky neskončily.

V březnu 1919 byla vyhlášena Maďarská republika rad. Jednalo se o komunistický stát s diktaturou proletariátu, v jehož čele stanul Béla Kun. Evropské velmoci znepokojené revolučním děním v Maďarsku se rozhodly k intervenci, které se měly zúčastnit armády Rumunska a Československa pod vedením francouzských generálů. Po prvotních úspěších budoucích malodohodových států se však Maďarům podařilo zkonsolidovat svoje síly a přejít do protiútoky, při kterém obsadili i část Slovenska. Revoluční nálada se tak rozšířila i mezi některé Slováky, což vyvrcholilo 16. června vytvořením Slovenské republiky rad. Maďarsko však bylo pod hrozbou rozsáhlejší intervence ze strany Dohody donuceno stáhnout svá vojska. Společně s nimi odešli i představitelé Slovenské republiky rad, která tím tak po třech týdnech své existence zanikla.<sup>6</sup>

Právě vrůstající nebezpečí ze strany komunistů bylo další překážkou pro klidné budování republiky. K levicově orientovaným nepokojům docházelo i na území českých zemí, což dokládá například neúspěšný pokus o ozbrojený převrat na Šumavě z července 1919.<sup>7</sup> O rok později se situace ještě zhoršila, když 10. prosince 1920 byla radikální levicí po neúspěšném boji o Lidový dům v Praze vyhlášena generální stávka, které se zúčastnil téměř milion dělníků a zemědělců.<sup>8</sup> Centrem revolučního dění se stalo Kladno, kde byl pod vedením Antonína Zápotockého vytvořen Ústřední revoluční výbor, jenž řídil zabírání továren a velkostatků. Na Moravě byla nejvážnější situace na Brněnsku, konkrétně v Oslavanech, kde rudí povstalci obsadili elektrárnu, o kterou se poté strhla přestřelka.

Po úspěšném zákroku armády, která dokázala zpacifikovat všechna místa odporu, následovala vlna zatýkání vůdců jednotlivých povstání, což vedlo k uklidnění situace po celé republice. Od prosincové stávky se ihned distancovaly všechny

---

<sup>5</sup> OLIVOVÁ, s. 70.

<sup>6</sup> Tamtéž, s. 95.

<sup>7</sup> NAKONEČNÝ, Milan, *Český fašismus*, Praha 2006, s. 36.

<sup>8</sup> OLIVOVÁ, s. 121.

socialistické strany, což vedlo ke vzniku Komunistické strany Československa (KSČ) v květnu následujícího roku.

Hrozba z komunismu, napjaté vztahy se sousedními státy a spory s příslušníky národnostních menšin byly právě těmi faktory, které podnítily české vlastence k zakládání prvních pravicových organizací. V roce 1922 tak postupně vzniklo Národní hnutí, Klub Červenobílých a Českoslovenští fašisté. Zprvu šlo o nepříliš početné skupiny, které si více či méně brali za vzor Mussoliniho fašistické hnutí v Itálii. Nejvýrazněji na sebe upozornili Červenobílí bezprostředně po atentátu na tehdejšího ministra financí Aloise Rašína, který byl spáchán 5. ledna 1923 levicově orientovaným radikálem Josefem Šoupalem. Tehdy se v Praze rozběhla velká pouliční demonstrace, na které brojili proti komunismu, což dokonce vyústilo v pokus o vyplenění redakcí *Rudého práva* a dalších socialistických listů.<sup>9</sup>

Přelomovým mezníkem pro krajní pravici se stal rok 1926, kdy byla založena Národní obec fašistická (NOF). Základy strany byly položeny 14. února v pražském hotelu Zlatá husa, ovšem oficiálně strana vznikla až 24. března na sjezdu v Kolíně, kde došlo ke splnutí všech dosavadních krajně pravicových hnutí. Symbolem strany se po vzoru Mussoliniho hnutí stal svazek prutů s vetknutou sekerou, avšak zde měly symbolizovat legendární Svatoplukovy pruty se zastrčenou valaškou. Heslem strany se stalo „Blaho vlasti budiž naším nejvyšším zákonem“.<sup>10</sup>

Cílem českých fašistů bylo zrušit parlamentarismus a vytvořit místo něj totalitní stavovský stát, ve kterém by byly národní zájmy postaveny nad zájmy společenských tříd. Vládu by dle jejich představ tvořilo osm ministrů, odborníků z jednotlivých stavů, kterými se mohli stát pouze Češi a Slováci. Příslušníkům národnostních menšin a Židům měl být vstup do politického života zakázán, avšak respektování všech občanských práv jim mělo být nadále zaručeno.<sup>11</sup> Ideologického nepřítele strany představovali komunisté a socialisté, kteří byli obviňováni z korupce a rozkrádání majetku. V zahraniční politice pak fašisté prosazovali spojení všech Slovanů proti germánství za účasti odbolševizovaného Ruska.

Do čela strany se v roce 1927 postavil Radola Gajda, jeden z hlavních velitelů československých legií v Rusku, který po návratu ze Sibíře vystudoval Vysokou válečnou školu v Paříži a v roce 1926 se stal dokonce náčelníkem generálního štábu

---

<sup>9</sup> GREGOROVIC, Miroslav, *Kapitoly o českém fašismu*, Praha 1995, s. 22.

<sup>10</sup> PEJČOCH, Ivo, *Fašismus v českých zemích: fašistické a nacionálněsocialistické strany a hnutí v Čechách a na Moravě 1922–1945*, Praha 2011, s. 42.

<sup>11</sup> Tamtéž, s. 45.

armády. Na vrcholu své vojenské kariéry však nezůstal dlouho, neboť byl nařknut ze špionáže pro Sovětský svaz a následně degradován na pouhého vojína v záloze.<sup>12</sup> Tím se mu tak otevřela cesta k NOF, ke které tíhnul už delší dobu.<sup>13</sup> Strana tak získala silnou osobu vůdce, což se odrazilo i na rozšíření členské základny. Ta byla poměrně různorodá a tvořili ji lidé napříč společnostmi i republikou.

Tiskových orgánů měla strana během své existence hned několik. Prvním z nich se v roce 1927 stala *Říšská stráž* s podtitulem *Ústřední orgán NOF*, ovšem pro nedostatek financí, což bylo pro stranu typické po celou dobu její existence, bylo vydávání tohoto týdeníku už po dvou letech ukončeno. Dále následovaly například *Fašistické listy* nebo na Moravě pak *Moravská orlice*, *Selská stráž* a *Moravskoslezský fašista*. Své tiskoviny vydávaly i místní organizace v jednotlivých krajích.<sup>14</sup>

NOF měla od počátku také své mládežnické a polovojenské organizace, které měly zasahovat především proti případným narušitelům sjezdů strany. Postupně tak vznikla Omladina, Obrana a Junáci. Členové těchto organizací nosili po vzoru italských fašistů černé uniformy a pořádali různá fyzická cvičení, noční pochody, ale i výcviky ve střelbě.<sup>15</sup>

Do politiky vstoupila NOF v roce 1929, kdy se společně s Národní ligou Jiřího Stříbrného a několika dalšími méně významnými uskupeními zúčastnila v rámci Ligy proti vázaným kandidátním listinám parlamentních voleb. V nich však Liga příliš úspěšná nebyla. Obdržela pouze necelé jedno procento hlasů, čímž získala jeden mandát do senátu a tři do poslanecké sněmovny. Kvůli různým rozporům se nakonec Liga rozpadla už v dubnu 1930. V následujících letech se konaly obecní volby, do kterých NOF vstupovala samostatně a na mnoha místech zaznamenala dílčí úspěchy. Především na Moravě a v jižních Čechách se fašistům podařilo vybudovat relativně silnou voličskou základnu.<sup>16</sup>

Strana byla od samého počátku doprovázena různými skandály. Tím nejzávažnějším se stal židenický puč, který se uskutečnil v noci z 22. na 23. ledna 1933, tedy shodou náhod jen pár dní před nástupem Adolfa Hitlera k moci v Německu. Tehdy provedlo 70 fašistů pod vedením bývalého nadporučíka československé armády Ladislava Kobsinka útok na Svatoplukova kasárna 43. pěšího pluku v brněnských

<sup>12</sup> Tato událost vešla v povědomost jako tzv. Gajdova aféra.

<sup>13</sup> KLIMEK, Antonín, HOFMAN, Petr, *Vítěz, který prohrál. Generál Radola Gajda*, Praha 1995, s. 149.

<sup>14</sup> VYKOUPIIL, Libor, *Český fašismus na Moravě*, Brno 2012, s. 138–153.

<sup>15</sup> PEJČOCH, Ivo, *Armády českých politiků*, Cheb 2009, s. 26–32.

<sup>16</sup> PASÁK, Tomáš, *Český fašismus 1922–1945 a kolaborace 1939–1945*, Praha 1999, s. 113–115.

Židenicích s cílem zmocnit se zbraní a získat pokud možno na svoji stranu vojáky. Druhý den se pak mělo společně táhnout na Prahu, kde by došlo k státnímu převratu. Celá akce, která si vyžádala na straně fašistů i jednu oběť, skončila nakonec fiaskem. Po zatčení útočníků proběhl v několika etapách soud, ve kterém řada z nich dostala tresty odnětí svobody v rozmezí několika let. Hlavní iniciátor puče Kobsinek obdržel 12 let vězení. Odsouzen byl na 6 měsíců také Gajda, byť pravděpodobně o akci svých přívrženců vůbec nevěděl.<sup>17</sup>

Dalším krajně pravicovým uskupením první republiky byla Vlajka, která vznikla na jaře 1930. Základy tohoto hnutí však sahají až do poloviny dvacátých let, kdy kolem osoby Jana Vrzalíka, studenta historie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, vzniklo Fašistické studentské sdružení jako součást NOF. Spory s mateřskou stranou však vedly k jeho zániku, a proto čelní představitelé sdružení 20. března 1928 založili Národní svaz mládeže a studentstva, při kterém začali vydávat časopis *Vlajka*.<sup>18</sup>

V roce 1929 došlo k demonstracím proti přijímání Židů ze zahraničí na české vysoké školy, při kterých bylo několik příznivců pravice těžce zraněno. Následovaly schůze pobouřených studentů, které vedly 7. března 1930 k založení Vlajky. V ní začali vydávat nový stejnojmenný měsíčník, ve kterém často útočili na hradní politiku. Dalšími body jejich programu bylo odmítnutí komunismu, odpor vůči německému živlu a v neposlední řadě antisemitismus. Hlavními představiteli Vlajky v této době byli Jan Vrzalík, Jindřich Streibl a Slovák Jožo Hritz. Jelikož šlo zprvu o nepolitický klub, byli členové tohoto sdružení mnohdy také členy některých pravicových stran. Vnitropoliticky měla Vlajka nejbližší především k NOF a Hlinkově slovenské ľudové straně (HSLŠ), neboť dlouhodobě propagovala autonomii Slovenska.<sup>19</sup>

K nejvýznamnější události spojené s Vlajkou došlo v roce 1934, kdy proběhl spor o insignie Karlovy univerzity. Na základě zákona o poměru pražských univerzit z roku 1920 mělo totiž dojít k předání historických insignií, budovy Karolina a univerzitního archivu české části. To bylo ale neustále odsouváno, a proto se rektor univerzity profesor Karel Domin, sympatizant Vlajky, rozhodl obrátit na krajský civilní soud v Praze. Ten dal Dominovi za pravdu, což se německé části univerzity nelíbilo. Na stranu Němců se následně přidala také česká levice, která požadavky studentů považovala za projevy fašismu. Napjatá situace vedla k masivní demonstraci

---

<sup>17</sup> PEJČOCH, Ivo, *Židenický puč*. In: *Historie a vojenství*, 2006, 4, s. 35.

<sup>18</sup> NAKONEČNÝ, *Vlajka*, Praha 2001, s. 13.

<sup>19</sup> PEJČOCH, *Fašismus*, s. 130.

pobouřených studentů většinou z řad Vlajky, kteří v ulicích Prahy útočili jak na představitele levice, tak i německé studenty. Zmíněné nepokoje nakonec přiměly německou stranu k vydání insignií, které byly 26. listopadu 1934 před budovou právnické fakulty za účasti Domina slavnostně ukázány nadšeným studentům. Celý tento incident však vedl k polarizaci československé společnosti.<sup>20</sup>

---

<sup>20</sup> PEJČOCH, *Fašismus*, s. 133.

### 3 Cesta k Mnichovu

Velká hospodářská krize z roku 1929 představovala zatěžkávací zkoušku pro celou Evropu. Řada lidí začala pochybovat nad kapitalismem a demokratickým systémem, což vedlo k vzestupu krajní levice i pravice. V Německu se díky tomu v roce 1933 dostali k moci nacisté v čele s Hitlerem, který začal přetvořovat tamní společnost k obrazu svému. Budování říše, která měla trvat tisíc let, obnášelo likvidaci politických oponentů a perzekuci Židů. V následujících letech pak začal pozvolný rozklad versailleského mírového systému, když v říjnu 1933 vystoupilo Německo ze Společnosti národů a v březnu 1935 zavedlo všeobecnou brannou povinnost.

Vzestup nacismu měl dopad i na pohraniční oblasti českých zemí, které byly v rámci Československa zasaženy hospodářskou krizí nejvíce. V říjnu 1933 vzniklo zprvu jako nepolitické hnutí *Sudetendeutsche Heimatfront* (SHF), které mělo sjednotit všechny sudetské Němce. Aby se hnutí vyhnulo zákazu, distancovalo se od nacismu a zakázaných negativistických stran.<sup>21</sup> Ještě na sjezdu 21. října 1934 v České Lípě Konrad Henlein, hlavní představitel SHF, veřejně zaručoval loajalitu k Československu, ovšem ve skutečnosti šlo jen o rétorické triky k oklamání vládních úřadů, neboť už tou dobou bylo hnutí ideologicky i finančně podporováno z říše.<sup>22</sup>

V této době se začala formovat také česká pravice, což potvrzuje vznik Národního sjednocení. Zprvu šlo o volené politické sdružení složené z Československé národní demokracie, Národní ligy a Národní fronty, přičemž k definitivnímu splynutí všech složek došlo počátkem roku 1935.<sup>23</sup> Předsedou strany byl zvolen Karel Kramář, místopředsedy pak Jiří Stříbrný, František Mareš a František Xaver Hodáč. Ideologický vzor mělo Národní sjednocení v italských fašistech, kterými se nechalo inspirovat například při vytváření polovojenské složky Šedá legie. Strana naopak vystupovala proti henleinovcům a komunistům. Dlouhodobě také varovala před rozpínavostí Hitlerova Německa.<sup>24</sup>

Zajímavé je také sledovat přeměnu myšlení českých fašistů. Jestliže ve dvacátých letech byl jeden ze základních pilířů jejich ideologie boj proti národnostním menšinám, nyní už se spolupráci s nimi nebránili. To dokládá především vznik Árijské fronty, která byla založena z iniciativy NOF v lednu 1935 a jež měla

---

<sup>21</sup> *Deutsche Nationalsozialistische Arbeiterpartei* (DNSAP) a *Deutsche Nationalpartei* (DNP)

<sup>22</sup> RICHTER, *Sudety*, s. 105.

<sup>23</sup> PASÁK, *Český fašismus*, s. 143.

<sup>24</sup> Tamtéž, s. 182–183.



sdužovat pravicově orientované Němce a Maďary.<sup>25</sup> Čeští fašisté si od toho slibovali rozšíření voličské základny, ale případně také zisk financí na chod strany. Ve výsledku však zůstalo jen u planých snů, neboť do Árijské fronty vstoupilo jen minimum Němců a účast Maďarů zase znamenala pobouření slovenské části NOF.<sup>26</sup>

V roce 1935 pak došlo na politické scéně Československa ke dvěma důležitým událostem. Tou první byly květnové volby do parlamentu, ve kterých se střetly dvě názorově protichůdné linie. Jedna zastávala demokratickou formu státu, druhá směřovala k autoritativnímu pojetí vlády. Hlavním předmětem sporů se stala nově uzavřená smlouva se Sovětským svazem z 16. května 1935, s kterou pravicově orientované strany v čele s Národním sjednocením a NOF nesouhlasily. Sblížení s komunistickým státem bylo značně proti jejich ideologii, a proto místo toho v zahraniční politice preferovali orientaci na Itálii a na Polsko.<sup>27</sup>

Mezitím se Henleinovo hnutí, aby mohlo kandidovat, přeměnilo na *Sudetendeutsche Partei* (SdP). Politickým cílem henleinovců bylo vyřadit německé demokratické strany spolupracující s československou vládou a stát se hlavním zástupcem všech sudetských Němců. O spojitosti henleinovců s nacisty už v této době nebylo pochyb, a proto v politických kruzích nastala otázka, zda SdP na základě zákona na ochranu republiky nerozpustit. Vláda v tomto kroku nebyla jednotná, a tak rozhodnutí přešlo na prezidenta T. G. Masaryka. Ten se svojí autoritou postavil proti zrušení SdP, neboť by to bylo proti demokratickým principům republiky. Zároveň byla také obava, že by henleinovci přešli do ilegality, což by pro Československo mohlo do budoucna znamenat ještě větší problém.<sup>28</sup>

V samotných volbách zaznamenalo největší úspěch právě SdP, pro které hlasovalo téměř 1 250 000 voličů. Henleinovcům odevzdaly svůj hlas přibližně dvě třetiny všech sudetských Němců, čímž byl potvrzen propad aktivistických stran. V přepočtu na mandáty se však vítězem voleb stali agráři, kteří tím uhájili svou hlavní roli ve státu. Velký neúspěch zaznamenalo ambiciózní Národní sjednocení, pro které hlasovalo pouze 456 353 voličů, tj. 5,57 %. Sny o převzetí moci a změně vnitřní a zahraniční politiky se tak rázem rozplynuly. Pro NOF hlasovalo 167 433 voličů, což z ní s 2,03 % hlasů dělalo dvanáctou nejsilnější stranu.<sup>29</sup> Vzhledem

---

<sup>25</sup> Národní archiv, fond 839, karton 3, Árijská fronta.

<sup>26</sup> GREGOROVÍČ, s. 67.

<sup>27</sup> PASÁK, *Český fašismus*, s. 154.

<sup>28</sup> RICHTER, *Sudety*, s. 110.

<sup>29</sup> PASÁK, *Český fašismus*, s. 154–155.

k předchozím peripetiím šlo o relativně dobrý výsledek, který údajně nečekal ani sám Gajda, nicméně pro naplnění fašistických idejí to bylo málo.<sup>30</sup> Na základě výsledků voleb tak vznikla třetí vláda Jana Malypetra. Toho 5. listopadu 1935 vystřídal Milan Hodža, jenž byl ministerským předsedou až do mnichovské krize. Nepřizvání SdP do vlády pak Henlein často propagandisticky využíval při svých cestách do zahraničí, kde to prezentoval jako jeden z důkazů utiskování sudetských Němců.<sup>31</sup>

Další významnou událostí roku 1935 se stala volba nového prezidenta. V prosinci oznámil T. G. Masaryk dlouho připravovanou abdikaci a za svého nástupce vybral dosavadního ministra zahraničních věcí dr. Edvarda Beneše. Pravicově orientovaná agrární strana s tímto návrhem nesouhlasila, a tak iniciovala vznik tzv. prosincového bloku s cílem znemožnit tuto volbu. Za svého kandidáta vybrala univerzitního profesora dr. Bohumila Němce, pro kterého získala podporu také od Československé živnostensko-obchodnické strany středostavovské, Národního sjednocení, NOF, HSEŠ a SdP. Prosincový blok se však vinou debat jednotlivých stran s demokratickými subjekty postupně rozpadl, přičemž sám profesor Němec den před volbou svoji kandidaturu stáhnul.<sup>32</sup> Druhým československým prezidentem se tak 18. prosince 1935 stal Edvard Beneš, pro kterého hlasovalo 340 poslanců a senátorů. Svůj hlas mu nakonec odevzdali i všichni agrárníci, kteří původně iniciovali vznik protibenešovské aliance.<sup>33</sup> Beneše nepodpořili pouze zástupci Národního sjednocení, již hlasovali pro odstoupivšího profesora Němce, a zároveň SdP a NOF, kteří na protest odevzdali prázdné hlasovací lístky. Gajda však ještě na konci téhož roku prohlásil, že jeho fašisté Beneše jako prezidenta respektují a budou mu loajální, pokud svůj prezidentský úřad bude vykonávat v zájmu československého národa.<sup>34</sup>

Následující rok, konkrétně 7. března 1936, došlo na evropské politické scéně k další nepříznivé události, a sice k remilitarizaci Porýní. Ačkoliv Německo tímto krokem opět porušilo versailleskou mírovou smlouvu a zároveň Rýnský garanční pakt z roku 1925, nikdo proti němu nijak nezasáhl. Politika Francie se i navzdory závazkům vůči svým spojencům ve střední a východní Evropě začala dostávat do vleku Velké Británie, která o další válečný konflikt nestála. Politika appeasementu západních

---

<sup>30</sup> MOULIS, Miloslav, *Vzestup a pád generála Gajdy*, Třebíč 2000, s. 127.

<sup>31</sup> RICHTER, Karel, *Češi a Němci v zrcadle dějin. Díl 1. Od nejstarších časů – květen 1938*, Třebíč 1999, s. 220.

<sup>32</sup> OLIVOVÁ, s. 201.

<sup>33</sup> ROKOSKÝ, Jaroslav, *Rudolf Beran a jeho doba. Vzestup a pád agrární strany*, Praha 2011, s. 212.

<sup>34</sup> PEJČOCH, *Fašismus*, s. 110.

mocností, která se naplno projevila třeba také během italsko-etiopská války, umožnila hladký vzestup agresorů.

V říjnu 1936 byla ustanovena Osa Berlín-Řím, ve které si Německo a Itálie určily sféru vlivu. Hlavním zájmem Německa se stalo Rakousko a Československo. Zatímco v případě prvně jmenovaného státu šlo z pohledu nacistů o vnitřní záležitost německého národa, Československo bylo Hitlerovi trnem v oku hned z několika důvodů. Jednak jeho součástí tvořily rozsáhlé oblasti s početnou německou menšinou, které si chtěl Hitler připojit ke své říši, zároveň šlo o jednu z posledních bašt demokracie v Evropě, která poskytovala azyl antinacistickým emigrantům. Zvýšený tlak ze strany států Osy vedl také k postupnému rozpadu Malé dohody, od které se nejprve odpoutala Jugoslávie a následně i Rumunsko.<sup>35</sup>

Události z roku 1936 narušily československý spojenecký systém, a tak se začaly objevovat snahy o sblížení s Německem. Značnou iniciativu v tomto směru vyvíjela část agrární strany v čele s předsedou Rudolfem Beranem, jenž kritizoval oficiální kurz zahraniční politiky. Cesta k dohodě s Německem však vedla přes splnění Henleinových požadavků, které byly neustále stupňovány.<sup>36</sup>

Československá vláda vědoma si nutností přijít s řešením německé otázky přijala v únoru 1937 Program národnostní politiky, který měl vyjít vstříc požadavkům sudetských Němců. S tímto dokumentem, který obsahoval politické, hospodářské, sociální, kulturní a jazykové úpravy ve prospěch menšin, souhlasily všechny aktivistické strany, avšak SdP ho ihned zavrhl. Henleinovcům už totiž nešlo o prosazení nacionálních požadavků, ale přímo o likvidaci československého státu.<sup>37</sup>

Dne 12. března 1938 došlo na mapě Evropy k další nepříznivé změně, která ještě více zhoršila situaci Československa. Německé jednotky překročily hranice Rakouska, které bez sebemenšího problému rychle obsadily. Mezi henleinovci byla tato událost vítána s velkým nadšením, neboť v tom viděli předobraz připojení Sudet k Německu.<sup>38</sup> Anšlus Rakouska také znamenal definitivní konec německých aktivistických stran v Československu, které postupně splynuly s SdP.

Koncem března přistoupila československá vláda k vypracování Národnostního statutu, který měl obsahovat například nový jazykový zákon, národní školskou samosprávu nebo národnostně spravedlivé jmenování správních úředníků. I když šlo

---

<sup>35</sup> OLIVOVÁ, s. 208–209.

<sup>36</sup> Tamtéž, s. 216.

<sup>37</sup> PASÁK, *Český fašismus*, s. 180.

<sup>38</sup> RICHTER, *Sudety*, s. 132.

o velmi vstřícný dokument, byl SdP odmítnut.<sup>39</sup> Hitler instruoval Henleina, aby jeho strana s žádným návrhem nesouhlasila, a naopak své požadavky neustále stupňovala. Henleinovci tak 24. dubna 1938 na sjezdu strany v Karlových Varech vyhlásili svůj osmibodový program, ve kterém mimo jiné usilovali o autonomii Sudet a svobodné šíření nacistické ideologie. Své požadavky začaly v této době stupňovat i zástupci dalších národnostních menšin a HSLS.

V květnu 1938 začali nacisté urychlovat přípravy na likvidaci Československa. Zvýšená aktivita německé armády vedla československou vládu 20. května k vyhlášení částečné mobilizace, což znepokojilo Velkou Británii s Francií, které mohly být na základě spojeneckých smluv vtaženy do konfliktu. Následující den proto byla zahájena série britsko-německých jednání s cílem najít východisko z dané krize. Zatímco Německo pokračovalo v propagandistickém očeřování Československa, Británie hledala způsoby, jak rozpínavé Německo uspokojit.<sup>40</sup>

Žádný výrazný posun nepřinesla ani Brity iniciovaná nezávislá mise vedená lordem Walterem Runcimanem z konce léta 1938, která měla zprostředkovat dohodu mezi československou vládou a sudetskými Němci.<sup>41</sup> Henleinovci zůstali věrni Hitlerovu příkazu nepřistoupit na žádný kompromis, a tak postupně zamítli třetí i čtvrtý plán československé vlády, který by prakticky znamenal splnění jejich karlovarských požadavků. Naopak po nacistickém sjezdu v Norimberku se v noci z 12. na 13. září pokusili o puč, který byl ovšem pohotovým zákrokem československé vlády včas potlačen. Útok henleinovců v pohraničí si vyžádal 23 mrtvých a několik desítek zraněných.<sup>42</sup> Československá vláda na to reagovala 16. září rozpuštěním SdP a vydáním zatykače na Henleina a K. H. Franka, kteří mezitím utekli do Německa. Za této situace končila mise lorda Runcimana, který konstatoval, že soužití Čechů a Němců v jednom státě je nemožné. Na závěr doporučil prezidentu Benešovi, aby republika ustoupila a vydala území obývaná německou menšinou.<sup>43</sup>

Do řešení celého problému se nakonec vložil sám britský premiér Neville Chamberlain, který nabídl Hitlerovi osobní setkání. Již 15. září 1938 se oba státníci sešli v Berchtesgadenu, kde Hitler vyslovil požadavek na připojení československých

---

<sup>39</sup> KÁRNÍK, Zdeněk, *Malé dějiny československé (1867–1939)*, Praha 2008, s. 338.

<sup>40</sup> OLIVOVÁ, s. 239.

<sup>41</sup> NEVILLE, Peter, *The British Attempt to Prevent the Second World War: The Age of Anxiety*, Cambridge 2018, s. 104.

<sup>42</sup> KVAČEK, Robert, *Československý rok 1938*, Praha 2011, s. 110.

<sup>43</sup> Tamtéž, s. 112.

pohraničních oblastí s nadpoloviční většinou německých obyvatel k Německu. Po poradě s Francií a lordem Runcimanem se Chamberlain rozhodl tento požadavek přijmout a zaslat československé vládě ultimativní nótu.<sup>44</sup> Ta se pod nátlakem rozhodla s tímto návrhem souhlasit, což vedlo pobouřený lid ke generální stávce a masivní demonstraci na obranu republiky. Výsledkem byl pád Hodžovy vlády, kterou nahradila vláda úřednická v čele s generálem Janem Syrovým, jenž se stal zároveň ministrem národní obrany.<sup>45</sup> Další kolo jednání mezi Chamberlainem a Hitlerem proběhlo ve dnech 22. a 23. září v Bad Godesbergu. Zde už nacistický vůdce zohlednil také územní požadavky Polska a Maďarska, což Chamberlaina nepříjemně zaskočilo. Britové tak československé vládě naznačili, že už jí nemohou dál odrazovat od vyhlášení mobilizace.<sup>46</sup> K té nakonec došlo ještě 23. září v pozdních večerních hodinách. Již 28. září mělo Československo ve zbrani více než jeden milion mužů.<sup>47</sup>

Řešení dlouhotrvající krize měla nakonec přinést konference čtyř velmocí, která byla svolána do Mnichova na 29. září 1938. Čelní představitelé Německa, Velké Británie, Francie a Itálie zde bez účasti zástupců Československa krátce po půlnoci podepsali dohodu o odstoupení pohraničí českých zemí Německu, přičemž v dodatku nařizovali také územní ústupky vůči Polsku a Maďarsku.<sup>48</sup> Československý souhlas s dohodou považovali za samozřejmý. Dny naděje a odhodlání československého národa tak vystřídalý dny zrady a zklamání.

Na závěr je nutné zmínit postoje českých fašistů v nejvážnějších chvílích první republiky. Ačkoliv některým z nich byla nacistická ideologie velmi blízká, NOF se jako celek v době nejtěžší jasně postavila za obranu Československa. Už na schůzi ústředního výkonného sboru, která probíhala ve dnech 31. března a 1. dubna 1938 za předsednictví Gajdy a účasti 51 členů, se NOF jednomyslně shodla na nedotknutelnosti a celistvosti Československa. Zároveň se přítomní usnesli, že odmítají autonomistické snahy HSLS, SdP a ostatních národnostních menšin. NOF se

---

<sup>44</sup> ČAPKA, František, LUNEROVÁ, Jitka, *Tragédie mnichovské dohody. Skutečná fakta a odhalené mýty*, Brno 2011, s. 96–97.

<sup>45</sup> KÁRNÍK, 366–367.

<sup>46</sup> ELLINGER, Jiří, *Neville Chamberlain. Od usmiřování k válce: Britská zahraniční politika, 1937–1940*, Praha 2009, s. 203–209.

<sup>47</sup> ČAPKA, LUNEROVÁ, s. 104.

<sup>48</sup> Mnichovské konference se zúčastnil německý vůdce Adolf Hitler, britský ministerský předseda Neville Chamberlain, francouzský ministerský předseda Édouard Daladier a italský ministerský předseda Benito Mussolini. Českoslovenští zástupci Hubert Masařík a Vojtěch Mastný sice byli v Mnichovu přítomni, avšak k samotnému jednání přizváni nebyli.

vymezila vůči těmto požadavkům a označila je za státu nepřátelské.<sup>49</sup> Žádali také vládu o změnu politiky v oblasti sociální, hospodářské a především zahraniční. Věřili, že do ní budou v nejbližší době přizváni a že získají alespoň jeden ministerský post. Gajda údajně také pronesl, že jeho strana je v této nelehké době ochotna přinést v zájmu republiky jakoukoli oběť a že je dokonce ochotna spolupracovat ve vládě případně i s komunisty, nikdy však s henleinovci.<sup>50</sup>

Při částečné mobilizaci v květnu 1938 Gajda prohlásil, že jeho NOF přestává být opoziční stranou a dává se Benešovi plně k dispozici. Svůj protiněmecký postoj dali čeští fašisté najevo také při obecních volbách na konci téhož měsíce, když se otevřeně vymezili vůči Henleinovi.<sup>51</sup> V jednu chvíli se i spekovalo, že by strana mohla změnit název a upustit od nošení černých košil, aby tím byla dokázána loajálnost republiky.<sup>52</sup> V době mnichovské krize pak Gajda patřil dokonce mezi největší zastávce boje proti německému agresorovi.<sup>53</sup> Při demonstraci na obranu republiky se i objevil mezi řečníky na balkonu sídla parlamentu Rudolfiny, odkud promluvil například po boku komunistického poslance Klementa Gottwalda.<sup>54</sup> To by bylo ještě před nějakou dobou prakticky nemyslitelné. Po mnichovské zradě pak jako výraz opovržení vrátil britskému králi a francouzskému prezidentovi svá vojenská vyznamenání.<sup>55</sup>

Nic z toho se však nedá říci o Vlajce. Do jejího čela se ve druhé polovině třicátých let dostal antisemita Jan Rys-Rozsévač, přičemž hnutí ideologicky postupně přešlo od fašismu k nacismu.<sup>56</sup> V průběhu roku 1938 pak policejní orgány odhalily napojení Vlajky na nacisty, a proto její činnost kvalifikovaly jako státu nebezpečnou. Z obavy ze špionáže ve prospěch Německa bylo nakonec v létě téhož roku zastaveno vydávání všech jejích tiskovin.<sup>57</sup> Přesto Vlajka jako organizace fungovala dál. Na září 1938 údajně naplánovali někteří její členové útok na tři synagogy v Praze, avšak tehdy to byl pro ně ještě nesplnitelný úkol.<sup>58</sup>

---

<sup>49</sup> NA, fond 225, karton 1023, signatura 2, Zpráva o zasedání ústředního výkonného sboru NOF z 9. 4. 1938.

<sup>50</sup> NA, fond 225, karton 1023, signatura 2, Zpráva o činnosti NOF z 12. 4. 1938.

<sup>51</sup> KOTLÁN, Pavel, *Gajdova (ne)věrná Morava*, Brno 2009, s. 41.

<sup>52</sup> Polední list, 19. 7. 1938, XII/198.

<sup>53</sup> KLIMEK, HOFMAN, s. 268–269.

<sup>54</sup> Národní politika, 23. 9. 1938, LVI/262.

<sup>55</sup> PASÁK, *Český fašismus*, s. 211.

<sup>56</sup> NAKONEČNÝ, *Vlajka*, s. 87.

<sup>57</sup> GREGOROVÍČ, s. 120.

<sup>58</sup> Archiv bezpečnostních složek, fond 305, karton 118, signatura 8, Vlajka.

## 4 Druhá republika

Mnichovská dohoda měla pro Československo tragické důsledky. Kromě podstatné změny hranic došlo také k hospodářskému oslabení a vnitropolitické krizi. Okleštěný stát přešel se souhlasem západních spojenců do velmocenské sféry nacistického Německa, které tím upevnilo svůj vliv ve střední Evropě. Pro řadu Čechoslováků to znamenalo národní katastrofu.

Prvním zásadním problémem bylo odstoupení pohraničních oblastí. V Mnichově byla určena čtyři okupační pásma, přičemž páté měl vymezit mezinárodní výbor tvořený zástupci mocností a Československa. Hitler i zde stupňoval své nároky, a tak do pátého pásma měly nakonec připadnout všechny oblasti s nadpoloviční většinou německé populace dle sčítání lidu z roku 1910. Tím tak byla výrazně zvýhodněna německá strana, která nakonec získala území s celkovou rozlohou téměř 29 tisíc km<sup>2</sup>, což bylo zhruba 38% celkové plochy Československa. Na tomto území žilo přes 3 600 000 obyvatel, z nichž přes 700 000 bylo Čechů.<sup>59</sup> Československá vláda proto namítala, že tím vznikne nový národnostní problém, avšak německá strana na to v rozporu s fakty reagovala, že počet Čechů je daleko menší a rovná se počtu Němců, kteří zůstali ve zbytku Československa. K obsazení pohraničí německou armádou došlo po etapách od 1. do 10. října 1938. Definitivně byla změna hranic mezi Německem a Československem potvrzena smlouvou z 21. listopadu, nicméně k svévolnému obsazování dalších míst docházelo prakticky po celou dobu existence druhé republiky.<sup>60</sup>

Územní změna znamenala také přetrhání historicky vzniklých vazeb v oblasti dopravy a hospodářství. Například byla přerušena nejdůležitější železniční trať na Slovensko. Na některých místech bylo narušeno i spojení Prahy s Moravou.<sup>61</sup> Československo přišlo téměř o veškerý porcelánový průmysl, jenž byl soustředěn na Karlovarsku. Velké ztráty byly zaznamenány v průmyslu sklářském, textilním, chemickém či papírenském. Dále Německu připadly také rozsáhlé lesy a některé uhelné revíry. Velmi citelně byla vnímána i ztráta západočeských lázní, jejichž cestovní ruch znamenal pro stát nemalý zdroj financí.<sup>62</sup>

---

<sup>59</sup> RICHTER, Karel, *Češi a Němci v zrcadle dějin. Díl 2. Květen 1938 – do dnešní doby*, Třebíč 1999, s. 64.

<sup>60</sup> BENDA, Jan, *Útěky a vyhánění z pohraničí českých zemí 1938–1939*, Praha 2013, s. 55.

<sup>61</sup> KÁRNÍK, s. 376–377.

<sup>62</sup> Národní politika, 2. 10. 1938, LVI/271.

Německem obsazené oblasti byly následně rozděleny mezi Bavorsko a Horní a Dolní Rakousko, ke kterému byly připojeny i dva německé ostrůvky u Bratislavy. Určitou celistvost si zachovala pouze oblast na severu Čech, která získala status sudetoněmecké župy. V jejím čele stanul Henlein, který byl jmenován do hodnosti SS-Gruppenführera.<sup>63</sup>

Dohoda čtyř mocností ukládala také zavedení opčního práva pro přesídlení do odstoupených území nebo naopak pro vystěhování z nich. Smlouva o státním občanství a opci byla podepsána 20. listopadu, nicméně ani jedna strana neměla příliš velký zájem o její masivní šíření. Československá vláda se totiž obávala potíží spojených s přílivem velkého množství uprchlíků, zatímco německá strana si chtěla ponechat svoji menšinu ve zbytku republiky pro realizaci vlastní politiky. Československo bylo dále smlouvou z Mnichova vázáno propustit všechny sudetoněmecké vězně zadržené za politickou trestnou činnost a umožnit všem Němcům odchod z vojenských jednotek.<sup>64</sup>

Své územní požadavky si na základě godesberského jednání prosadily také státy zmíněné v dodatku Mnichovské dohody. Polská vláda své nároky formulovala již 21. září, přičemž 30. září poslala československé vládě ultimátum na odstoupení Těšínska. Následující den začala polská vojska tyto oblasti obsazovat. Dne 25. října došlo ještě k úpravám hranic na severu Slovenska, kde polská strana obsadila území na Spiši a Oravě. To řada Slováků nesla se značnou nelibostí, neboť považovali Polsko za spřátelený stát a v případě vpádu německých vojsk do českých zemí dokonce uvažovali o připojení se k němu.<sup>65</sup> Maďarský zábor byl pak schválen počátkem listopadu na základě vídeňské arbitráže, kdy se představitelé Československa, Maďarska, Itálie a Německa dohodli na odstoupení jižní části Slovenska a Podkarpatské Rusi. Maďarsku díky tomu připadlo i několik velkých měst jako Košice, Užhorod nebo Mukačevo.<sup>66</sup>

Druhá republika tak v celkovém součtu přišla o 41 tisíc km<sup>2</sup> území a 4 879 000 obyvatel, z nichž 1 250 000 byli Češi, Slováci a Rusíni.<sup>67</sup> Vytvořením nových hranic se zbytek Československa stal po Chile druhým nejužším státem na světě, jehož

---

<sup>63</sup> RICHTER, *Sudety*, s. 179.

<sup>64</sup> Národní politika, 6. 10. 1938, LVI/275.

<sup>65</sup> JIRÁK, Jan, BEDNAŘÍK, Petr, KÖPPOVÁ Barbara a kol., *Druhá republika: 167 obyčejných dnů. Politické a mediální klima a jeho reflexe*, Praha 2016, s. 22.

<sup>66</sup> KÁRNÍK, s. 380.

<sup>67</sup> UHLÍŘ, Jan Boris, *O co jsme přišli po Mnichovu*. In: *Historický obzor*, 1999, 10, s. 221–225.



obranyschopnost byla i vzhledem ke ztrátě pohraničních pevností a narušení vnitřní infrastruktury prakticky nemožná. Některá česká velkoměsta jako Plzeň nebo Moravská Ostrava se ocitla ze tří stran v obklíčení. Do vnitrozemí proudily ze zabraných oblastí tisíce uprchlíků, kteří přišli o domov i práci. Existenční a sociální nejistota se však dotkla i dalších skupin obyvatelstva, zvláště pak státních zaměstnanců.

Rozbití první republiky mělo vliv také na vztah mezi samotnými Čechy a Slováky, jejichž soužití nebylo zcela bezproblémové ani v minulosti. Představitelé HSĽS využili nastalé situace a začali jednat o autonomii Slovenska. Dne 6. října vydali Manifest slovenského národa, ke kterému se Žilinskou dohodou připojily i další slovenské strany. Následně byla vytvořena autonomní slovenská vláda, jejímž premiérem se stal předseda HSĽS a zároveň římskokatolický kněz Jozef Tiso. Dne 10. října pak byla zlegalizována činnost nacistické *Deutsche Partei* (DP), přičemž její šéf Franz Karmasin se stal státním tajemníkem pro německou menšinu. O několik dní později byl zřízen Úřad propagandy v čele s Alexandrem Machem a také došlo ke zrušení dosavadní organizace československé armády, kterou nahradily Hlinkovy gardy.<sup>68</sup>

Svou autonomní vládu vytvořila 11. října také Podkarpatská Rus. Do jejího čela se postavil Andrej Bródy, avšak po dvou týdnech úřadování byl pro podezření z velezrady ve prospěch Maďarska zbaven funkce a zatčen. Na jeho místo proto nastoupil monsignor Augustin Vološin. Z obavy před maďarskou rozpínavostí byla 9. listopadu ustanovena polovojenská organizace Karpatská Sič, která byla v mnohém inspirována nacistickými oddíly SA. Všechny politické strany byly postupně rozpuštěny a v lednu 1939 nahrazeny Ukrajinským národním sjednocením (*Ukrajinske nacionalne Objednannja – UNO*).<sup>69</sup> Hlavním městem Karpatské Ukrajiny, jak se od konce prosince 1938 oficiálně jmenovala nejvýchodnější část republiky, se stal Chust.

Autonomie obou zemí byly právně zakotveny ústavními zákony z 22. listopadu 1938. Československo se tak proměnilo ve federativní stát, jehož novým názvem se stalo Česko-Slovensko. I přes veškeré konflikty s Maďary se především mezi Slováky začaly šířit protičeské nálady.<sup>70</sup> Na Podkarpatské Rusi se ale autonomní vláda zachovala

---

<sup>68</sup> LETZ, Róbert, *Slovenské dejiny V 1938–1945*, Bratislava 2012, s. 17.

<sup>69</sup> RYCHLÍK, Jan, RYCHLÍKOVÁ, Magdaléna, *Podkarpatská Rus v dějinách Československa 1918–1946*, Praha 2016, s. 76.

<sup>70</sup> PASÁK, *Český fašismus*, s. 219.

k Čechům přeci jenom shovívavěji. Na rozdíl od Slovenska nenutila české zaměstnance k odchodu ze země.<sup>71</sup>

K proměně politického života došlo i na území českých zemí. Hned v prvních říjnových dnech se začali hledat viníci, kteří mohli nést zodpovědnost za mnichovskou tragédii. Po prvotní kritice západních mocností se pozornost národa obrátila na domácí scénu. Středem pozornosti se ihned stal prezident Beneš, který byl svými odpůrci označován za hlavního nepřítele republiky. Řada pravicových deníků ho začala popisovat jako hrabivého zločince a agenta cizorodé demokracie.<sup>72</sup> Vlivem vnitřních i vnějších okolností byl Beneš nakonec donucen k abdikaci, ke které došlo 5. října 1938. Když pak 22. října odletěl společně se svojí ženou Hanou Benešovou do londýnského exilu, protibenešovská kampaň přímo gradovala. Především Stříbrného tisk bývalou hlavu státu nijak nešetřil a do novinářského slovníku vnesl pojem „odbenešit“.<sup>73</sup>

Častým terčem kritiky se staly také politické strany vládní koalice. Těm bylo vytýkáno, že místo národních zájmů jim šlo především o vlastní blaho. Proto začaly sílit hlasy po zjednodušení stranického systému, čehož se chtělo zhostit hned několik politických subjektů. Se svými nároky tak přišlo Národní sjednocení nebo Stříbrného Národní liga, která od roku 1937 fungovala opět samostatně.<sup>74</sup> Hlavní roli však znovu sehrála agrární strana, která si udržela vůdčí postavení i ve druhé Surového úřednické vládě jmenované 4. října 1938. Ve svém stranickém tisku *Venkov* proklamovala vybudování nové republiky, na kterou dle jejich slov veřejnost netrpělivě čekala. Základním úkolem mělo být zredukování politických stran a vytvoření jednotného proudu v oblasti tisku, kultury a tělovýchovy.<sup>75</sup>

Strany vládní koalice ale měly na změnu politického života odlišné názory, byť jim bylo jasné, že udržení současného stavu je nemožné. Například Československá strana lidová (ČSL) požadovala jednotící ideu, která by dosavadní strany více sblížila, a tím tak nedošlo jen ke slepení několika nesourodých celků. Jisté výhrady měla zprvu také živnostenská strana, která ovšem byla pod silným tlakem agrárníků, a tak se jim brzy podvolila. Rozporuplný postoj pak zastávaly především levicové strany. Z porad zástupců dvou nejsilnějších prvorepublikových stran, tedy agrárníka Rudolfa Berana a sociálního demokrata Antonína Hampla, nakonec vzešla dohoda, že kromě strany

---

<sup>71</sup> RATAJ, Jan, *O autoritativní národní stát*, Praha 1997, s. 14.

<sup>72</sup> RATAJ, s. 48.

<sup>73</sup> PASÁK, *Český fašismus*, s. 221.

<sup>74</sup> GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan, *Druhá republika 1938–1939*, Praha, 2004, s. 39–41.

<sup>75</sup> *Venkov*, 11. 10. 1938, XXXIII/239.

vládní a vládnoucí vznikne také levicově orientovaná strana, která bude plnit roli loajální opozice.<sup>76</sup>

K potřebě zjednodušení politického života se také vyjádřil nezávislý novinář Ferdinand Peroutka ve svém časopisu *Přítomnost*: „*Není u nás rozumného člověka, jenž by chtěl udržovat dosavadní počet stran a dokonce by se domníval, že z toho může vzejít něco dobrého.*“ Dále pak píše: „*Potřeba autoritativnější vlády zdá se býti nesporná, nejen proto, že si toho leckde v našem sousedství asi přejí, nýbrž také proto, že nám to nakazují naše vlastní zájmy.*“<sup>77</sup>

Ne všichni však toužili po razantní změně, která by znamenala odklon od ideálů humanitní liberální demokracie. Kromě představitelů levice patřili mezi tyto lidi také někteří umělci. Například ilustrátor a spisovatel Josef Čapek si do svého deníku, jenž byl veřejně vydán až po druhé světové válce pod názvem *Psáno do mraků*, zapsal: „*Cizí lidé nám zmenšili území hmotné, a teď nám sami naši ještě zmenšují naše území duchovní.*“<sup>78</sup>

#### 4.1 Strana národní jednoty

Zjednodušení stranického systému bylo vzhledem k náladám ve společnosti a nátlaku z Německa nevyhnutelné. O tom se ve dnech 13. a 14. října přesvědčil ministr zahraničních věcí František Chvalkovský při návštěvě Berlína, kde mu bylo dáno jasně najevo, že je zapotřebí udělat změny ve prospěch mocného souseda.<sup>79</sup> Agráři informováni touto skutečností tak dospěli k závěru, že nastala správná chvíle k vytvoření jednotné národní strany. V jejich stranickém tisku *Venkov* vycházela na toto téma řada článků, v nichž se zamýšleli nad možnou budoucí podobou politického života. Do popředí se začala dostávat myšlenka autoritativní demokracie, ve které by podle jejich propagátorů nedocházelo k potlačování svrchovaných zájmů národa a státu na úkor jednotlivých stran. Na rozdíl od fašismu měl být zde výkon moci časově omezen a pověření vůdci měli vzejít ze svobodné volby všech občanů.<sup>80</sup>

Mezitím začala jednání představitelů politických stran, přičemž 27. října 1938 se zástupci agráriků, sociálních demokratů, národních socialistů a Národního sjednocení

---

<sup>76</sup> GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan, *Pomnichovská krize a vznik Strany národní jednoty*. In: Český časopis historický, 1992, 3, s. 373.

<sup>77</sup> *Přítomnost*, 19. 10. 1938, XV.

<sup>78</sup> ČAPEK, Josef, *Psáno do mraků*, Praha 1970, s. 208.

<sup>79</sup> TOMÁŠEK, Dušan, *Deník druhé republiky*, Praha 1988, s. 43–45.

<sup>80</sup> GEBHART, KUKLÍK, *Pomnichovská krize*, s. 373.

domluvili, že jsou ochotni svým stranám doporučit likvidaci a přejít k budování nového politického života. Jako podmínku si stanovili, že nedojde k pouhému mechanickému spojování starých organismů, ale že celý proces se bude vytvářet na novém podkladě. K těmto návrhům se pozitivně stavěla také Národní liga, naopak složitěji se vyvíjela situace uvnitř strany lidové, která si chtěla zachovat samostatnost.<sup>81</sup>

Uvnitř ČSL došlo k názorovému rozdělení na dvě křídla. Zatímco česká část lidovců v čele s monsignorem Bohumilem Staškem jednala s agrárníky o připojení se k nově vznikající straně, moravští lidovci s předsedou monsignorem Janem Šrámkem usilovali o vytvoření strany středu, jejíž součástí by byli sociální demokraté a národní socialisté. Šrámek to zdůvodňoval především členskou základnou lidové strany, kterou stejně jako u levicových stran tvořila sociálně slabší vrstva. Kvůli této vnitřní nejednotě si lidovci prozatím ponechali svou samostatnost.<sup>82</sup>

I přes rozepře uvnitř některých stran se rozhovory mezi politiky o transformaci politického systému blížily urychleně k závěru. Dne 12. listopadu se představitelé bývalých koaličních stran sešli za předsednictví Berana v poslanecké sněmovně k poradě, na které se dohodli na vzniku dvou politických subjektů. Tím se tak začaly konkretizovat původní návrhy Berana a Hampla o zavedení systému na principu existence strany vládní a strany loajální opozice. O tři dny později se znovu sešli zástupci agrární, národně socialistické, živnostenské strany a Národního sjednocení a na podkladě dohody z 12. listopadu začali připravovat text proklamace o ustanovení nové strany – Strany národní jednoty (SNJ). Řešily se otázky programové, ale i organizační, neboť i po formální stránce musel proběhnout akt rozpuštění původních stran. Do vydání proklamace dokázala tento příslib splnit pouze živnostenská strana. Ostatní strany tak učinily až v následujících týdnech.<sup>83</sup>

Ustavující text SNJ poprvé zazněl 17. listopadu 1938 v rozhlase, přičemž následující den byl otištěn v denním tisku. V svolání s názvem „Národe český!“ bylo občanstvo informováno o rozhodnutí rozpustit stranu agrární, národně sociální, živnostenskou, lidovou v Čechách, Národní sjednocení a Národní ligu a místo nich vytvořit Stranu národní jednoty. V prohlášení se psalo: „*Nové hnutí chce vládu lidu, ale i vládu kázně a řádu. Chce soustředit a usměrnit národní síly a tuto vůli vyjádřit autoritativní demokracií: rychlou a výkonnou, tvrdou k tomu, co zklamalo a oslabilo,*

---

<sup>81</sup> GEBHART, KUKLÍK, *Druhá republika*, s. 52.

<sup>82</sup> Tamtéž, s. 53.

<sup>83</sup> Venkov, 17. 11. 1938, XXXIII/271.

*demokracii činu, ne slov.*“<sup>84</sup> SNJ slibovala vytvořit v brzké době podrobný program, který by odpovídal národním, hospodářským, kulturním a sociálním potřebám. Měla být vypracována nová ústava, která by vyjádřila nerozlučný svazek života Čechů, Slováků a Rusínů. Vzdělání a kulturní snažení mělo odpovídat potřebám národa, který měl být vychováván v duchu svatováclavské tradice. SNJ se hlásila k vybudování národního státu, ve kterém mělo být znemožněné působení cizích živlů. Vyřešit se měla také otázka emigrace, zvláště pak ta židovská. V zahraniční politice chtěli představitelé SNJ usilovat především o dobré vztahy se sousedními státy.<sup>85</sup>

Proces organizačního vytváření SNJ však nebyl ještě zdaleka dokončen. Řešilo se, zda a kdy se do strany zařadí celá ČSL, neboť prohlášení podepsala pouze její česká část v čele s monsignorem Staškem. Otazník visel také nad národními socialisty, kteří sice původně souhlasili s vytvořením jednotné strany, avšak její vedoucí orgány se na dalším postupu prozatím nedohodly. Beran se také snažil politicky neutralizovat české fašisty, a proto začal jednat s NOF o vstupu do SNJ.<sup>86</sup>

Na zasedání ústředního výkonného výboru ČSL, které už se konalo bez zástupců českého křídla, se nakonec rozhodlo o vstupu do SNJ. Řada lidovců se totiž obávala, že v případě zachování samostatnosti ČSL by se vyřadili z možnosti podílet se na budování nové republiky, čímž by podle nich utrpěly zájmy církve i státu. Tomu se podvolil i předseda strany monsignore Šrámek, který změnil své původní stanovisko ohledně zachování samostatnosti ČSL. Do SNJ nakonec po delším váhání vstoupili také národní socialisté, ovšem někteří z nich s tímto krokem nesouhlasili. Na konci listopadu tak čtyři národně socialističtí poslanci, konkrétně Ferdinand Richter, Josef Patejdl, Karel Moudrý a Jan Blahoslav Kozák, vstoupili do opoziční Národní strany práce (NSP).<sup>87</sup> Do SNJ odmítl vstoupit také vydavatel Lidových novin a poslanec Jaroslav Stránský, který se rozhodl ustoupit z veřejného politického života do ústraní.<sup>88</sup>

Do SNJ po jistém váhání vstoupila 19. listopadu 1938 i NOF.<sup>89</sup> Gajda v tom viděl možnost mocenského vzestupu, ale také naději na svou rehabilitaci, za což byl některými fašisty obviňován.<sup>90</sup> Otázka Gajdova očištění se koncem roku 1938 začala také stále častěji objevovat na stránkách tisku. Například 24. prosince napsal v této

---

<sup>84</sup> Venkov, 18. 11. 1938, XXXIII/272.

<sup>85</sup> Tamtéž.

<sup>86</sup> GEBHART, KUKLÍK, *Druhá republika*, s. 56.

<sup>87</sup> Národní politika, 26. 11. 1938, LVI/326.

<sup>88</sup> GEBHART, KUKLÍK, *Druhá republika*, s. 58.

<sup>89</sup> GREGOROVÍČ, s. 99.

<sup>90</sup> PASÁK, *Český fašismus*, s. 232.

souvislosti Stříbrného *Polední list*: „*Budujeme druhou republiku s fanatickou vírou v úspěch své síly. Ale při tom jsme si zatím nevyrovnali staré účty s potupou své nedávné minulosti.*“<sup>91</sup>

Na přelomu listopadu a prosince 1938 došlo k organizačnímu dotvoření SNJ. Dne 18. listopadu byla oficiálně zrušena agrární strana, kterou 30. listopadu následovalo Národní sjednocení. V průběhu prosince pak byly likvidovány další strany. Předsedou SNJ byl zvolen Rudolf Beran a místopředsedy se stali zástupci bývalých stran, tedy Josef Černý za agrárníky, Otakar Klapka za národní socialisty, monsignore Bohumil Stašek za lidovce, Karel Chalupa za živnostníky, František Xaver Hodáč za Národní sjednocení, Jiří Stříbrný za Národní ligu a Radola Gajda za NOF.<sup>92</sup> Poslanecký klub SNJ měl celkem 112 členů a klub senátorský 63 členů, což představovalo výraznou parlamentní většinu.<sup>93</sup> Jednota strany však zůstala spíše jen snem, neboť ve skutečnosti v ní docházelo k různým rozporům. Především mezi národními socialisty a pravičáky z řad Národní ligy a NOF to v některých případech jiskřilo.<sup>94</sup>

V průběhu prosince 1938 vznikla Mladá národní jednota (MNJ), která měla sdružovat členy mládežnických organizací všech stran, jenž vytvořily SNJ. Výjimkou byli národní socialisté, jejichž mládež přešla do opozičního Národního hnutí pracující mládeže (NHPM). V průběhu téhož měsíce se utvořilo ústředí MNJ, jehož předsedou se stal bývalý poslanec za Národní sjednocení Dr. Jaromír Lukavský, přičemž dalšími členy byli zástupci ostatních bývalých stran. Příslušníci MNJ zasedali ve všech důležitých komisích SNJ, což mělo zaručit účast mladé generace na veškerém stranickém jednání a rozhodování.<sup>95</sup>

V lednu 1939 bylo rozhodnuto, že si MNJ podle zahraničních vzorů vybuduje vlastní uniformovaný sbor. Vedení strany se k této myšlence stavilo pozitivně, neboť usuzovalo, že to bude vést k větší disciplíně. Hlavní úlohou sboru se měla stát pořadatelská činnost při schůzích, avšak objevily se i názory, že by uniformování příslušníci mohli pomáhat také s dodržováním některých vládních a úředních nařízení. Oficiálně se sbor nazýval Stráž Mladé národní jednoty a jeho členové nosili šedomodré stejnokroje.<sup>96</sup>

---

<sup>91</sup> Polední list, 24. 12. 1938, XII/356.

<sup>92</sup> ROKOSKÝ, s. 340.

<sup>93</sup> GEBHART, KUKLÍK, *Pomnichovská krize*, s. 390.

<sup>94</sup> PASÁK, *Český fašismus*, s. 222–223.

<sup>95</sup> GEBHART, KUKLÍK, *Druhá republika*, s. 118.

<sup>96</sup> PEJČOCH, *Armády*, s. 68.

## 4.2 Národní strana práce

S prvními myšlenkami na vznik jednotné levicově orientované strany přišli již v průběhu října představitelé KSČ, kteří byli informováni, že jejich strana bude brzy rozpuštěna. Tehdy komunističtí poslanci Rudolf Slánský a Václav Kopecký přednesli národním socialistům návrh na vytvoření společné národní strany práce, kterou by vytvořili společně ještě se sociálními demokraty a lidovci. Generální tajemník národně sociální strany dr. Karel Moudrý o tom ihned informoval organizačního tajemníka sociálnědemokratické strany senátora Vojtěch Dundra, který se ale stavěl zásadně proti spolupráci s komunisty. Obával se, že by to vedlo k okamžité koncentraci pravicových sil. Navrhl proto, aby prozatím byla zahájena jednání pouze mezi národními socialisty a sociálními demokraty. Toto spojení se mělo opírat o jejich dlouhodobou spolupráci z období první republiky.<sup>97</sup>

Dne 20. října 1938 došlo dle očekávání k zastavení činnosti komunistické strany v českých zemích.<sup>98</sup> I když se ještě na přelomu října a listopadu zvažovala možnost vytvoření třístranného politického systému, se vstupem lidovců a národních socialistů do SNJ tato myšlenka definitivně padla. Sociální demokraté si tak uvědomovali, že jejich strana jako jediná zůstane mimo řady SNJ. Na nich tak spočíval úkol pokusit se vytvořit protiváhu konzervativně nacionálním a autoritativním tendencím.

Od poloviny října 1938 začali sociální demokraté hledat novou organizační i ideovou podobu, čímž chtěli zabránit případné hrozbě rozpuštění jejich strany. Do čela tohoto procesu byl ústředním výkonným výborem pověřen předseda strany Antonín Hampl. Následně byla ustanovena komise, jejímž úkolem bylo zformulovat hlavní programové body a také vymyslet pro nový subjekt název. Vzorem se pro ně v mnoha ohledech stala britská *Labour Party*. Stejně jako ona měla nová strana sdružovat ve svých řadách příslušníky různých společenských skupin a vrstev nehlédě na povolání či náboženské vyznání.<sup>99</sup>

Dne 28. října 1938 vyšlo v *Právu lidu* svolání „Čestní obyvatelé všech tříd, spojte se!“, které obsahovalo podnět vytvoření nové Národní strany pracujícího lidu (NSPL). Psalo se v něm o potřebě druhé politické strany, která by zamezila vzniku totality. Zároveň se uvádělo, že NSPL nebude pokračováním staré sociální demokracie, ale naopak se stane novou koncentrační platformou všech demokratických sil, které se

---

<sup>97</sup> KUKLÍK, Jan, *Sociální demokraté ve druhé republice*, Praha 1992, s. 43.

<sup>98</sup> GEBHART, KUKLÍK, *Druhá republika*, s. 61.

<sup>99</sup> Tamtéž, s. 63.

i po konci první republiky dál hlásí k odkazům demokracie.<sup>100</sup> Představitelé této nové strany si však uvědomovali složitost doby, a proto se stali skutečnou loajální opozicí.

Název nově budovaného subjektu byl nakonec změněn na Národní stranu práce (NSP), o čemž poprvé informovalo *Právo lidu* 24. listopadu 1938. Počátkem prosince byl pak ustanoven poslanecký klub NSP v čele s Jaromírem Nečasem a klub senátorský vedený Františkem Modráčkem. Zásadním mezníkem pro NSP se stal ustavující sjezd, který se konal 11. prosince na Slovanském ostrově v Praze. Akce se zúčastnilo 915 delegátů a hostů, což dokazovalo poměrně rychlou organizační výstavbu NSP. Osobně se sjezdu zúčastnili také někteří čeští spisovatelé a umělci, kteří dávali přednost demokratické alternativě před SNJ. Na Slovanském ostrově se tak objevil například Jaroslav Seifert, František Halas nebo Vladislav Vančura. Sjezdu zaslal pozdravnou zdravici také ministerský předseda Rudolf Beran, který vyzýval ke vnitropolitické spolupráci při budování nové republiky.<sup>101</sup>

Hlavními řečníky byli Antonín Hampl a Josef Macek. Oba mluvili o NSP jako o opoziční straně, která však nebude mít destruktivní charakter, ale bude plnit funkci kontrolního orgánu. V hospodářské a sociální oblasti pak zdůrazňovali pomoc potřebným, především uprchlíkům ze zabraného pohraničí. Strana měla hájit občanské svobody, svobodu přesvědčení, svobodu vědy a sociální spravedlnost. NSP se zároveň distancovala od antisemitismu jako rasové otázky. Macek to okomentoval těmito slovy: „*Byl-li občan židovský vždy věrným členem našeho národa, zůstává pro nás Čechem*“.<sup>102</sup>

Po ustavujícím sjezdu strany se konala také ustavující schůze čtyřicetičlenného výkonného výboru, který si za předsedu zvolil Antonína Hampla. Místopředsedy se stali Ferdinand Richter, Jaromír Nečas, Anna Jungwirthová a do funkce předsedy revizní komise nastoupil Antonín Remeš. Na místo předsedy strany měl původně spadeno také Josef Macek, který po svém nezvolení nakonec odmítl i funkci v užším vedení. NSP často mluvila o potřebě nových lidí, a tak se do popředí začala dostávat mladší generace politiků v čele s Bohumilem Laušmanem. Sociální demokracie pak oficiálně ukončila svoji činnost na likvidačním sjezdu 18. prosince 1938, ovšem ne všichni její členové to přijali s nadšením. Přibližně třetina z nich zůstala mimo nově vzniklou NSP, přičemž

---

<sup>100</sup> KUKLÍK, s. 50–51.

<sup>101</sup> GEBHART, KUKLÍK, *Druhá republika*, s. 66.

<sup>102</sup> *Právo lidu*, 13. 12. 1938, XXXVI/293.



někteří její čelní představitelé v čele s Vojtěchem Dundrem začali působit v pololegalitě.<sup>103</sup>

Vznik NSP byl tehdejší společností přijat víceméně kladně. Ve *Venkovu* to komentovali jako normální zdravý důsledek rozdělení národních sil, které však nesmějí jít proti sobě, ale vedle sebe.<sup>104</sup> Zachování demokratického systému v podobě dvou stran hodnotil pozitivně také Ferdinand Peroutka, který hlavně oceňoval, že se domácí scéna nenechala ovlivnit některými totalitními vzory ze zahraničí. V NSP neviděl pouhou bezmocnou opozici, ale spolupracující kontrolu.<sup>105</sup> Vznik NSP kladně kvitoval také bývalý prezident Beneš, který ze zahraničního exilu vzkázal, že vytvoření druhé strany vyvolalo sympatie demokratického Západu, čehož by se pak v případě válečného konfliktu dalo využít.<sup>106</sup>

Ještě v průběhu listopadu 1938 bylo v rámci NSP ustanoveno Národní hnutí pracující mládeže, jehož jádrem se staly mládežnické organizace sociálních demokratů, národních socialistů a komunisticky orientovaného Svazu mladých. Členové NHPM vyjadřovali odhodlání podílet se na budování nové republiky s cílem udržet její demokratický charakter. Nesouhlasili s programem Mladé národní jednoty, v němž silně zaznívala volání po zavedení totalitních poměrů a také silné antisemitistické útoky. Počátkem roku 1939 zorganizovali představitelé NHPM během schůze MNJ protestní akce a začali vydávat vlastní časopis *Hlas mladých*. Pro skoro až radikální prodemokratické názory bylo publikování tohoto týdeníku brzy zakázáno.<sup>107</sup>

---

<sup>103</sup> GEBHART, KUKLÍK, *Druhá republika*, s. 70.

<sup>104</sup> Tamtéž, 71.

<sup>105</sup> Přítomnost, 30. 11. 1938, XV.

<sup>106</sup> BENEŠ, Edvard, *Šest let exilu a druhé světové války*, Praha 1946, s. 22.

<sup>107</sup> GEBHART, KUKLÍK, *Druhá republika*, s. 136–137.

## 5 Budování autoritativního státu

Politická přeměna druhé republiky probíhala poměrně rychle. Přípravovalo se a následně i uskutečnilo několik kroků, které ale byly v rozporu s tehdejší ústavou. Projevilo se to například při schvalování zákonů o autonomii Slovenska a Podkarpatské Rusi nebo při suspenzi poslaneckých a senátorských mandátů, které vzešly z posledních řádných voleb v roce 1935. Proto již na počátku října 1938 iniciovala Syrového vláda ustavení komise, která by připravila nové znění ústavy. Do vzniku Protektorátu Čechy a Morava však žádný konkrétní návrh předložen nebyl.<sup>108</sup>

Stále častěji se také ozývaly hlasy volající po zrušení parlamentu. Kromě pravicových radikálů si s touto myšlenkou pohrávali také někteří demokraticky smýšlející politikové. Členi představitelé SNJ začali o tomto problému jednat počátkem listopadu 1938. Východisko viděli v přijetí rozsáhlého zmocňovacího zákona, který by umožnil vládě po určitou dobu obcházet parlament.

Další naléhavou otázkou bylo zvolení nového prezidenta. Podle stále platné ústavy z roku 1920 měl být nový prezident zvolen do čtrnácti dnů po abdikaci toho předchozího, což ale vzhledem k okolnostem nebylo úplně možné. Syrového vláda musela řešit závažnější problémy, mezi které patřila především úprava státních hranic a vyřešení uprchlické krize.<sup>109</sup> Při výběru vhodného kandidáta se zprvu mluvilo například o Chvalkovském, avšak političtí představitelé rozhodli, že novou hlavou státu se nestane žádný stávající politik. Jelikož tím byl výběr velmi zúžen, začalo se uvažovat o představitelích nezávislých nejvyšších úřadů. Političtí činitelé z celé republiky se nakonec shodli, že nejvhodnějším kandidátem na prezidenta bude JUDr. Emil Hácha, dosavadní prezident Nejvyššího správního soudu v Praze. Aby mohl být zvolen, musel se napřed této své funkce se vzdát.<sup>110</sup>

Rozhodnutí o výběru Háchy padlo 22. listopadu 1938, avšak na stránkách tisku se objevilo až o dva dny později. Samotná volba proběhla 30. listopadu v poslanecké sněmovně v Rudolfinu. Pro Háchu hlasovalo 272 poslanců a senátorů z 312 přítomných, což dostatečně splňovalo potřebnou ústavní třipětinovou většinu.<sup>111</sup> Po složení prezidentského slibu odjel Hácha v doprovodu předsedy vlády Jana Syrového, předsedy

<sup>108</sup> GEBHART, KUKLÍK, *Druhá republika*, s. 93–92.

<sup>109</sup> Vládním nařízením z 11. listopadu 1938 byl zřízen Ústav pro péči o uprchlíky, který soustřeďoval sociální i zdravotní péči o přistěhovalce z odstoupených území. Zajišťoval jim ubytování a snažil se jim také usnadnit zapojení do hospodářského života okleštěného Československa.

<sup>110</sup> KÁRNÍK, s. 390–391.

<sup>111</sup> PASÁK, Tomáš, *JUDr. Emil Hácha (1938–1945)*, Praha 1997, s. 28.

autonomní slovenské vlády Jozefa Tisa a zástupce podkarpatoruské autonomní vlády ministra Júlia Révaye, jenž nahradil nemocného Augustina Vološina, na Pražský hrad, kde opět zavlála prezidentská standarta. Druhý den se konala ve svatovítské katedrále slavnostní mše, kde se nově zvolený prezident poklonil ostatkům svatého Václava. V následujících dnech navštívil také hroby T. G. Masaryka, Antonína Švehly a Karla Kramáře, čímž nepřímou vyjádřil kontinuitu vnitřní politiky. Dne 5. prosince ještě položil věnec u hrobu Neznámého vojína na Staroměstském náměstí v Praze, což mělo povzbudit národní cítění.<sup>112</sup>

I když byl Hácha pro většinu veřejnosti téměř neznámou osobou, byla jeho volba brána pozitivně. Důležité bylo, že se žádný protest nezval z Berlína a že Hácha dobře přijali také političtí představitelé Slovenska a Podkarpatské Rusi. Pozdravný telegram zaslal i Beneš, který si uvědomoval obtížné postavení nového prezidenta.<sup>113</sup>

Ještě v den prezidentské volby podaly po předchozí domluvě všechny vlády demisi. Následující den vznikla nová česko-slovenská vláda, která byla konstituována především jako politicko-odbornický kabinet. Premiérem se stal předseda SNJ Rudolf Beran, byť se dlouho převzetí ministerské odpovědnosti bránil a sám do funkce premiéra navrhoval jiné osobnosti.<sup>114</sup> Někteří klíčoví ministři byli přejati z předchozí vlády. Šlo o Dr. Františka Chvalkovského, Dr. Ladislava Feierabenda, Dr. Josefa Kalfuse a generála Jana Syrového. Ministrem sociální a zdravotní správy se na návrh Antonína Hampla z NSP stal Dr. Vladislav Klumpar. Ministrem spravedlnosti byl na Háchovo přání jmenován Dr. Jaroslav Krejčí.<sup>115</sup> Příslušné dekrety obdrželi ministři téhož dne.<sup>116</sup>

Kromě toho byla také jmenována druhá autonomní vláda Slovenska, jejímž předsedou se opět stal monsignore Jozef Tiso a ministry Dr. Matúš Černák, Dr. Ferdinand Ďurčanský, Pavol Teplanský a Dr. Miloš Vančo. Vláda Podkarpatské Rusi byla jmenována ve dvoučlenném složení, přičemž předsedou byl jmenován Augustin Vološin a ministrem Július Révay. V ústřední vládě zastupoval Slováky jako ministr bez portfeje Karol Sidor a zároveň do společných odborných rezortů byli jmenováni slovenští státní tajemníci. Jelikož měly autonomní země vlastní vlády, vytvořili si čeští

---

<sup>112</sup> TOMÁŠEK, Dušan, KVAČEK, Robert, *Causa Emil Hácha*, Praha 1995, s. 10.

<sup>113</sup> ROKOSKÝ, s. 353.

<sup>114</sup> Tamtéž, s. 355.

<sup>115</sup> Kompletní přehled členů Beranovy vlády viz Příloha č. 1.

<sup>116</sup> KÁRNÍK, s. 391.

zástupci „užší ministerskou radu“, která projednávala záležitosti týkající se pouze Čech a Moravy.<sup>117</sup>

V roli ministerského předsedy Beran poprvé veřejně vystoupil v rozhlasovém projevu 3. prosince 1938. Pro novou vládu a nově utvářející se politický systém žádal od obyvatelstva porozumění a podporu. „*Přestali jsme být národem politických stran, stali jsme se souručenstvím jednoho ducha a srdce,*“ pravil v úvodu svého projevu.<sup>118</sup> Dále se zmínil o přebudování vnitřního hospodářského a sociálního řádu a vyslovil se pro rovnováhu mezi průmyslovou a zemědělskou výrobou. Životní úroveň všech pracujících vrstev se měla zvednout. Pro nový život republiky byla podle jeho slov důležitá také výstavba železnic a dálnkových silnic, jejichž budování by znamenalo vytvoření nových pracovních příležitostí. Ohledně zahraniční politiky zdůraznil potřebu rychlého vytvoření dobrých vztahů se sousedními státy, především s Německem.<sup>119</sup>

V této době se začalo intenzivně jednat o vládním programu, státním rozpočtu na první čtvrtletí roku 1939 a také o přijetí zmocňovacího zákona. Parlamentní demokracie se měla přeměnit na demokracii autoritativní. Kromě toho se projednávaly také otázky související s dopravou, hospodářstvím a sociální pomocí uprchlíkům z pohraničí. Návrh zmocňovacího zákona byl přijat 15. prosince 1938. Parlament tak byl vyřazen z politického života a hlavní těžiště politického rozhodování přešlo na vládu a prezidenta. Vláda byla zmocněna k provádění všech opatření podle svého rozhodnutí na dobu dvou let. Prezident republiky byl pak na stejnou dobu zmocněn k tomu, aby na návrh vlády měnil ústavní zákony. Beran však odmítal veškeré hlasy, které chtěly SNJ jako jedinou stranu v zemi. Znamenalo by to definitivní konec demokracie a to pro něj bylo nepřijatelné.<sup>120</sup>

Na základě zmocňovacího zákona vydala vláda 23. prosince 1938 nařízení o politických stranách, které jí umožňovalo zasahovat do vnitřních záležitostí politických subjektů nebo je i rovnou rozpustit. To jako první postihlo 27. prosince komunistickou stranu. Téhož dne přišlo 25 komunistických poslanců a 13 senátorů o své mandáty. Žádný z komunistů však nebyl pronásledován ani vězněn. Většina z nich přešla do NSP nebo odjela do zahraničního exilu, avšak někteří zahájili ilegální činnost. Nové politické subjekty mohly být založeny pouze s povolením vlády. Počátkem následujícího roku, konkrétně 25. ledna, pak vláda vydala nařízení umožňující zásahy

<sup>117</sup> GEBHART, KUKLÍK, *Druhá republika*, s. 99.

<sup>118</sup> <https://www.ustrcr.cz/data/mp3/audioarchiv/rudolf-beran/01-381203.mp3> [11. 4. 2019]

<sup>119</sup> Tamtéž.

<sup>120</sup> ROKOSKÝ, s. 365.

do odborových organizací, které se tak staly závislé na vládě. Likvidovány byly postupně i nižší volené orgány jako zemská zastupitelstva v českých zemích nebo místní zastupitelstva. Zjednodušení veřejného života mělo postihnout také tělovýchovné organizace, konkrétně Sokola, Orla a Dělnické tělovýchovné jednoty. Beran se tohoto úkolu zhostil na počátku roku 1939, avšak kvůli odporu představitelů katolického Orla neuspěl.<sup>121</sup>

Změna režimu postihla také tisk a jeho svobodu. V průběhu první poloviny prosince 1938 vyšlo vládní nařízení, které specifikovalo podmínky cenzury a její řízení svěřovalo tiskovému odboru prezidia ministerské rady. Tisk nesměl vydávat jakoukoli kritiku vládních představitelů a připravovaných reforem, zároveň byly zakázány útoky na cizí státy a jejich představitele. Cenzura postihla také divadelní a filmová představení a dotýkala se i dalších občanských svobod.<sup>122</sup>

Sílicí tlak z Berlína nutil česko-slovenskou vládu řešit také židovskou otázku. Tou se postupně začali zabývat nejen antisemité z řad politické pravice či přímo českých fašistů, ale i lidé, kteří byli často spojeni s liberální a demokratickou tradicí první republiky. Zatímco v nacistickém Německu byl antisemitismus chápán jako rasová záležitost, Češi si židovský živel spojovali s němečtím. S přílivem uprchlíků z odstoupených území se pak společnost začala radikalizovat. Řada novinářů i politiků tvrdila, že v okleštěné republice není pro Židy místa. Prohlášení ministerského předsedy Berana z 13. prosince 1939 však bylo poněkud zdrženlivější. Vláda totiž nechtěla narušit jednání s Velkou Británií ohledně finanční půjčky, která měla být vázána na dobrý poměr Česko-Slovenska k Židům.<sup>123</sup> K přijetí říšských protižidovských zákonů proto ve druhé republice nikdy nedošlo. Ze státní správy sice Židé byli propuštěni, ale dál pobírali svou mzdu. Byl jim také ponechán majetek a umožněn odchod do zahraniční emigrace.

Koncem prosince 1938 se prezident Hácha vydal navštívit Slovensko, aby zde urovnal vztahy mezi Čechy a Slováky. Při průjezdu Ružomberkem položil věnec na hrob Andreje Hlinky a poté se sešel s Tisem. Ten se vyslovil pro spolupráci s českým národem a prohlásil, že autonomie Slovenska byla konečným cílem jeho krajanů. Kromě vojáků hlídali hlavu státu také příslušníci Hlinkových gard, kteří zdravili

---

<sup>121</sup> ROKOSKÝ, s. 386.

<sup>122</sup> JIRÁK, Jan, BEDNAŘÍK, Petr, KÖPPLOVÁ Barbara a kol., s. 25–26.

<sup>123</sup> FRANKL, Michal, *Židé přes palubu. Konstrukce „židovské otázky“ za druhé republiky*. In: *Dějiny a současnost*, 2009, 3, s. 37–39.

zdviženou pravicí.<sup>124</sup> I když setkání obou státníků probíhalo v přátelském duchu, k žádné zásadní změně ve vztazích obou zemí nedošlo.

Beranova vláda nadále věnovala pozornost také zahraniční politice, v jejímž rámci se snažila o garanci nových hranic. Velká Británie s Francií se k tomu příliš neměly, a tak jediná cesta vedla přes domluvu s Hitlerem. Německo však žádné záruky nenabízelo a naopak své požadavky neustále stupňovalo. Dne 21. ledna 1939 ministr zahraničí Chvalkovský navštívil Berlín, kde mu bylo nacistickými pohlaváry vyčiněno, že Česko-Slovensko nedělá dostatečné změny. Podle Hitlera a Joachima von Ribbentropa, německého ministra zahraničí, se měla rozšířit práva německé menšiny, zredukovat početní stav armády a zavést přísný postup proti Židům a představitelům starého režimu. Nacisté také vyjádřili hospodářské požadavky, mezi které patřilo odstoupení části zlata a rezerv Národní banky, která by odpovídala hospodářskému významu odstoupených území.<sup>125</sup>

Jednání Chvalkovského v Berlíně urychlila vnitropolitická opatření česko-slovenské vlády. Ještě koncem ledna 1939 podepsali ministři vnitřní Otakar Fischer a Wilhelm Frick dohodu o spolupráci mezi česko-slovenskou a německou policií. První únorový den pak vyšlo nařízení o dodatečném přezkoumání státního občanství některých osob a také doplněk předpisů o pobytu cizinců na území republiky. Zároveň bylo také schváleno nařízení o domovní evidenci obyvatelstva a další opatření, která ztěžovala volný pohyb obyvatelstva. Tyto kroky byly namířeny především proti Židům. Pražskou vládou byla povolena činnost NSDAP a užívání hákového kříže, přičemž do Česko-Slovenska se mohl začít oficiálně dovážet nacistický říšský tisk a Hitlerův *Mein Kampf*. Koncem února byla ještě podepsána smlouva o odprodeji zbraní Německu v hodnotě 484 milionů korun.<sup>126</sup> Česko-Slovensko se mělo v budoucnu stát neutrální zemí po vzoru Belgie.<sup>127</sup>

Nacisty však tyto vstřícné kroky nezajímaly, neboť měli s Česko-Slovenskem vlastní záměry. Již koncem roku 1938 byl vypracován plán na obsazení zbytku Česka a jeho izolování od Slovenska. Vše mělo proběhnout tak, aby zainteresované strany nabyly dojmu, že jde o akci v zájmu míru. Němečtí nacisté se proto snažili využít separatistické tendence HSLS, které nabíraly na síle. Dne 12. února 1939 se sešel Vojtech Tuka s Hitlerem, kterému sdělil, že Slováci již nemohou nadále žít s Čechy

<sup>124</sup> PASÁK, *JUDr. Emil Hácha*, s. 36.

<sup>125</sup> GEBHART, KUKLÍK, *Druhá republika*, s. 158.

<sup>126</sup> Tamtéž, s. 160.

<sup>127</sup> UHLÍŘ, Jan Boris, *Druhá republika. Stát, který nikdo nechtěl*. In: *Historický obzor*, 2003, 14, s. 127.

v jednom státě. Žádal ho o hospodářskou pomoc a podporu při vyhlášení slovenské samostatnosti, což Hitler vyslechl s velkým nadšením.<sup>128</sup>

Koncem února 1939 byla znovu oživena otázka garance hranic a vůbec existence Česko-Slovenska. Beranova vláda žádala Velkou Británii a Francii o splnění mnichovských záruk, na což Německo reagovalo podrážděně. Omluvu česko-slovenských představitelů němečtí nacisté nepřijali a odmítli s česko-slovenskou vládou dál jednat. Počátkem března pak zpravodajská služba Františka Moravce získala přesné informace o tom, že Německo plánuje okupaci zbytku Česko-Slovenska.<sup>129</sup>

Za druhé republiky se vytvořila také skutečná opozice, kterou tvořili nacionálně orientovaní poslanci Ladislav Rašín a Vlastimil Klíma z Národního sjednocení. Pomnichovský režim považovali za dočasné provizorium a věřili, že jednou přijde válečný konflikt, který změní celou situaci v Evropě. Přestože za první republiky patřili k odpůrcům Beneše a jeho politiky, odmítali nenávistnou kampaň namířenou proti němu. Jelikož jim režim neumožnil stát se oficiální opozicí, zahájili ilegální činnost. V rámci této aktivity se snažili napojit na politický exil, který se začínal v zahraničí postupně budovat.<sup>130</sup>

Další opoziční skupinu utvořili někteří levicoví intelektuálové, již byli sdruženi kolem Dělnické akademie a Petičního výboru Věrní zůstaneme (PVVZ). Jejich činnost spočívala především v publikování protinacisticky laděných článků ve svých časopisech nebo na stránkách deníků *Právo lidu* a *Národní práce*. Zdůrazňovali nepřijatelnost mnichovské dohody a tvrdili, že jde teprve o pouhý počátek evropské katastrofy. Odsoudili fakt, že země s autoritativními režimy našly oporu a sympatie u představitelů demokratických států, kteří obětovali Československo ve prospěch vlastních zájmů. Ve svých textech se představitelé Dělnické akademie a PVVZ snažili odrážet útoky krajní pravice na prezidenta Beneše, ale i T. G. Masaryka. Kromě toho se také postavili za opoziční NSP.<sup>131</sup>

---

<sup>128</sup> LETZ, s. 44–45.

<sup>129</sup> KÁRNÍK, s. 414.

<sup>130</sup> GEBHART, KUKLÍK, s. 125–126.

<sup>131</sup> KUKLÍK, s. 121–122.

## 6 Čeští fašisté a krajní pravice za druhé republiky

Tragický konec první republiky znamenal výraznou proměnu politického myšlení české společnosti. Jestliže až do mnichovské konference stáli čeští fašisté spíše na okraji dění, vznik druhé republiky a její pravicově orientovaný režim jim umožnil dostat se do popředí. Řada z nich pochopila nově vzniklou situaci jako ideální příležitost k mocenskému i osobnímu vzestupu.

Hned v prvních říjnových dnech začaly rozvíjet svou činnost různé fašistické a krajně pravicové organizace, které ale mnohdy neměly příliš velký význam. Jednou z nich byla katolicky laděná Vlastenecká fronta (VF), kterou založil baron Roman Procházka, funkcionář NOF.<sup>132</sup> Společně s hrstkou svých přívrženců položili základy hnutí už 30. září 1938, přičemž činnost ve veřejném tisku zahájili 8. října 1938.<sup>133</sup> Ve svém manifestu požadovali nové mladé lidi v čele republiky. Když pak v listopadu téhož roku vznikla SNJ, přijali to s velkým nadšením a chtěli se stát její součástí. Za tímto účelem adresovali dopis Rudolfovi Beranovi, který však na jejich výzvu nijak nereagoval. Představitelé VF se proto následně obrátili na samotného Gajdu, kterému se v průběhu února 1939 dali v podstatě plně k dispozici.

Dalším nepříliš výrazným hnutím byla Slovanská jednota, jejíž zvýšená činnost byla zaznamenána na Moravě koncem roku 1938. Členové této organizace kritizovali vládu a SNJ, která podle nich vznikla pouze za účelem maskování starých hříchů a zločinů z dob první republiky. Úkolem členů Slovanské jednoty proto bylo nasbírat dostatek kompromitujících materiálů, kterými by zdiskreditovali přední politiky. Tímto způsobem pak mělo hnutí získat dostatečnou podporu veřejnosti. Členové Slovanské jednoty útočili také na Židy, komunisty, ale i slovenskou vládu, která podle nich nebyla dostatečně protizidovská. Konečným cílem Slovanské jednoty bylo vytvoření velké Slovanské říše ve střední Evropě.<sup>134</sup>

Pozoruhodným spolkem byla Národopisná Morava, která se v mnoha ohledech zcela lišila od ostatních fašistických a krajně pravicových organizací. Šlo o regionální hnutí, v jehož čele stál uctívaný malíř Jožo Uprka. Jeho silné pouto k rodnému kraji ho dovedlo až k propagaci svérázných politických idejí, mezi které patřilo například co nejpevnější sepětí Slováků se Slovenskem. Koncem třicátých let se do popředí

<sup>132</sup> MAREŠ, Miroslav, *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*, Brno 2003, s. 140.

<sup>133</sup> NA, fond 839, karton 2, Dopis výkonného výboru Vlastenecké fronty z 9. ledna 1939.

<sup>134</sup> NA, fond 225, karton 1323, signatura 5, Zprávy o činnosti Slovanské jednoty.



spolku dostal jeho syn Jan Uprka, který zahájil svou politickou kariéru v roce 1938 jako člen NOF.<sup>135</sup> Za druhé republiky pak v rámci Národopisné Moravy propagoval připojení Slovácka ke Slovensku.<sup>136</sup>

Podobných spolků a organizací fungovala za druhé republiky více, avšak vůdčí postavení na pravém kraji politického spektra si i nadále zachovala Národní obec fašistická. Její hlavní představitel Radola Gajda společně se svými přívrženci vytvořil nadstranický Národní tábor československý (NTČ)<sup>137</sup>, pomocí kterého chtěl uchopit moc v zemi. O své slovo se však po Mnichově přihlásili také vlajkaři a nově vzniklá Akce národní obrody (ANO). Jejich činnost spočívala především v rozšiřování antisemitistických letáků a napadání tehdejší vlády.

## 6.1 Národní tábor československý

V říjnu 1938 byl z iniciativy NOF vytvořen Národní tábor československý, jehož cílem měla být obroda národa zasaženého politickou prohrou a ztrátou pohraničních oblastí.<sup>138</sup> V čele této nadstranické organizace stál Gajda, který v letáku „Občané!“ uvedl hlavní programové body. V nich například požadoval rozpuštění politických stran a přerozdělení jejich majetku stavovským skupinám zemědělců, dělnictva, živnostnictva a obchodnictva. Dále požadoval rozpuštění zednářské lože a vyřešení židovské otázky. Židovští emigranti, kteří nebyli státními občany Československa, měli být společně s německými sociálními demokraty a komunisty koncentrováni do určitých pracovních táborů. Zároveň měli být dáni k dispozici bývalým spojencům Francii a Velké Británii, neboť podle fašistů pro ně v novém státě nebylo místa. Dlouhodobě žijící Židé na československém území měli být propuštěni ze státních úřadů, armády a jiných veřejných institucí. Mělo jim být také znemožněno fungování v kultuře, školství a dalších profesích. Gajda naopak sliboval provedení řady reforem a vytvoření nové vlády, která by vynaložila veškeré svoje úsilí k nápravě chyb předcházejících politických intrikánů. Zároveň měl být vytvořen dobrý poměr k Německu a ostatním sousedům.<sup>139</sup>

---

<sup>135</sup> PEJČOCH, *Fašismus*, s. 252.

<sup>136</sup> ABS, fond 305, karton 343, signatura 2, Národopisná Morava.

<sup>137</sup> V některých dobových materiálech i současné literatuře se lze setkat se zkráceným názvem Národní tábor (NT). Někteří historici (například Tomáš Pasák) používají ve svých pracích také označení Národní tábor fašistický (NTF), což je ale chybné označení. NTF je zcela jiná organizace, která vznikla až za Protektorátu Čechy a Morava, konkrétně v květnu 1939.

<sup>138</sup> NA, fond 225, karton 1023, signatura 2, Zpráva všem náčelníkům, funkcionářům a členstvu NOF.

<sup>139</sup> NA, fond 225, karton 1086, signatura 5, Leták „Občané!“.

V dalším propagandistickém letáku NTČ se připomínaly vojenské úspěchy Gajdy z první světové války. Psalo se, že zatímco on riskoval svůj život v bojích proti bolševikům, Beneš trávil stejnou dobu v přepychovém pařížském hotelu a salonech francouzské smetánky. Zdůrazňoval se také Gajdův dlouhodobě odmítavý postoj k Benešově zahraniční politice, která nakonec vedla ke zkáze první republiky. Na rozdíl od něj prosazoval bližší spolupráci s Itálií a uzavření paktu o neútočení s Německem. Zároveň byl pro poctivou a otevřenou politiku vůči všem ostatním sousedním státům a naopak kritizoval Společnost národů.<sup>140</sup> Tyto a další ilegální letáky se začaly objevovat po celé republice, přičemž na některých místech byly ještě doplněny protižidovskými slogany a samolepkami.<sup>141</sup>

Podle správního řádu, který byl 14. října 1938 zaslán všem krajským a okresním náčelníkům NOF, šlo v případě NTČ o stavovské hnutí, jehož cílem bylo sjednotit národ do jediného celku. Členem se mohl stát každý občan, který byl starší šestnácti let a byl slovansko-árijského původu. Příslušníci NOF se stávali členy NTČ automaticky. Mladí fašisté byli zařazováni do zvláštních útvarů Gajdovy legie, která měla být připravena na útoky proti Židům a také pro případné převzetí moci. Jelikož nové hnutí uvádělo líbivá hesla dané doby a jeho agitace byla velmi houževnatá, získal NTČ poměrně velkou podporu. Podle fašistů se do hnutí hlásilo takové množství lidí, že bylo nutné na nějakou dobu pozastavit nabírání dalších. Ukázalo se však, že mezi zájemce se vmísilo i několik provokatérů a bývalých členů komunistické strany.<sup>142</sup>

Představitelé NTČ opakovaně prohlašovali, že jde o nadstranickou organizaci, neboť právě stranictví bylo jedním z důvodů tragického konce první republiky. V jejich hlavním sídle, které se nacházelo v Praze na adrese Dlouhá 25, vznikl organizační řád, který byl v mnoha ohledech inspirován slovenskými ľudáky a italskými fašisty. Podle tohoto řádu stálo hnutí na vůdcovském principu. Znakem organizace byl český lev se svatováclavskou korunou, přičemž členové se mezi sebou zdravili „staročeským“ vztyčením ruky.<sup>143</sup>

Gajda však koncem října pozměnil svou taktiku a pokusil se jednat o své rehabilitaci a možnosti navrácení do veřejného života. Za tímto účelem se sešel s podkarpatoruským ministrem dr. Štefanem Fencikem, kterého požádal, aby zaslal některým ministrům vlády žádost o jeho rehabilitaci. Aby Gajda nedal záminku

<sup>140</sup> NA, fond 225, karton 1086, signatura 5, Leták „Generál Gajda vůdcem Čechů a Slováků“.

<sup>141</sup> NA, fond 225, karton 1086, signatura 5, Zprávy Presidiu ministerstva vnitra.

<sup>142</sup> NA, fond 225, karton 1023, signatura 2, Zpráva o činnosti NTČ z 16. 11. 1938.

<sup>143</sup> Tamtéž.

k nepříznivému vyřízení této záležitosti, rozhodl se prozatím zanechat ilegální činnosti a nepodnikat žádné kroky proti vládě. Tento svůj úmysl potvrdil 27. října 1938, kdy se na Václavském náměstí v Praze připravovala velká protižidovská demonstrace, které se ale i navzdory původním slibům nezúčastnil.<sup>144</sup> Jelikož jeho žádost nebyla kladně vyřízena, vrátil se k budování NTČ.

Gajda se obával zákazu činnosti NTČ, a proto zůstala zachována i původní NOF. Fašistické vedení zároveň žádalo všechny své členy, aby se nenechali strhnout k žádným protivládním demonstracím nebo jiným podobným akcím, a nedali tím tak záminku k represím. Cílem fašistů bylo získat čas na vybudování pevných struktur NTČ, které by v budoucnu nemuselo jednat s dosavadními stranami, ale naopak by získalo rozhodující vliv na český veřejný život. Spolupráci se rozhodli nabídnout pouze straně lidové, která si zprvu také chtěla ponechat samostatnost.<sup>145</sup>

I když vedení NTČ nabádalo své příznivce ke klidu, přesto byla na některých místech zaznamenána jejich zvýšená aktivita. Například na Ostravsku začali fašisté demonstrativně v černých uniformách navštěvovat židovské kavárny a restaurace. Kromě provokativních pozdravů zdviženou pravicí a hlasitého bavení se mezi sebou zde ale k žádným výtržnostem nedošlo, a tak byl ve všech případech zachován pořádek.<sup>146</sup> Dále pak třeba 7. listopadu 1938 se v městech Frýdek a Místek uskutečnil průvod asi stovky fašistů, kteří provolávali slávu Gajdovi a na závěr zazpívali píseň „Hej, Slované“. Celá akce však proběhla pokojně a po vyzvání policií se její účastníci bez výraznějších problémů rozešli domů.<sup>147</sup>

Dne 11. listopadu 1938 se měla v sále pražského hotelu Belvedere uskutečnit schůze NTČ s programem jmenování výkonného výboru a náčelnictva. Konání této akce však bylo místními úřady zakázáno, a tak se celá událost přesunula do restaurace U Montágů. Zde se sešlo přibližně šedesát delegátů, kteří většinou pocházeli z různých středočeských měst. Schůzi zahájil a také ji předsedal Gajda, který promluvil o politické situaci v zemi. Podle jeho slov mohlo československý národ povznést pouze vítězství fašismu a národní myšlenky. Nabádal proto přítomné delegáty, aby v tomto duchu vytrvale pracovali pro NTČ. Po Gajdovi zde vystoupili například fašističtí poslanci dr. Rudolf Dominik a Matěj Trnka nebo profesor Artur Kallus. Ti hovořili především o nutnosti Gajdovy rehabilitace, po které kromě samotného vůdce toužili i všichni

<sup>144</sup> NA, fond 225, karton 1023, signatura 2, Zpráva o činnosti NTČ z 27. 10. 1938.

<sup>145</sup> NA, fond 225, karton 1023, signatura 2, Zpráva o činnosti NTČ z 16. 11. 1938.

<sup>146</sup> NENIČKA, Lubomír, *Druhá republika na Ostravsku 1938–1938*, Opava 2010, s. 124.

<sup>147</sup> NA, fond 225, karton 1023, signatura 2, Zpráva Presidiu ministerstva vnitra z 8. 11. 1938.

ostatní fašisté. Na konci schůze pak byla odhlasována rezoluce, ve které všichni přítomní dali Gajdovi svou plnou důvěru. Fašisté také požadovali zrušení všech politických stran a prohlásili, že vynaloží veškeré úsilí za hospodářské a národní obrození Československa. NTČ měl být výhradně národním a křesťanským hnutím, které povede tvrdý boj proti židovstvu a komunismu. K samotnému jmenování výkonného výboru a náčelnictva NTČ, jak bylo uvedeno v původním oznámení o schůzi, nakonec nedošlo.<sup>148</sup>

Organizaci po celou dobu sužoval nedostatek finančních prostředků. Fašisté se také snažili o navázání bližších kontaktů se slovenskými ľudáky, avšak ti o to příliš nestáli. Když byl 17. listopadu 1938 oznámen vznik SNJ, přijali to s jistými rozpaky a vyčkáváním. Tím, že se k jejímu vytvoření ihned nepřidali, se vystavili nebezpečí zákazu. Do SNJ se nakonec rozhodli vstoupit o dva dny později, přičemž Gajda se stal jedním z jejích místopředsedů. Vůdce českých fašistů okomentoval tento krok tím, že nově vzniklá strana chce vlastně provést vše, o co NOF usilovala po celou dobu své existence. Jako podmínku pro spolupráci si stanovil svou rehabilitaci, která mu byla přislíbena. Se začleněním do SNJ ale nesouhlasili všichni fašisté zcela bez výhrad a s nadšením. Někteří Gajdovi vyčítali, že tak učinil právě jen kvůli své rehabilitaci a finančnímu odškodnění.<sup>149</sup>

Když byla 1. prosince 1938 ustanovena první vláda Rudolfa Berana, vyvolalo to u některých fašistů výbuch zuřivosti. Důkazem toho bylo rozšiřování letáku zakončeným podpisem „Věrný Čech“, ve kterém se kritizovaly postupy SNJ. Podle fašistů nebyla sestavena vláda, po které všichni toužili. „*Vláda Beranova pro země České je starou koalici lidí, kteří přejí žido-zednářům, neboť většina je z nich!*“<sup>150</sup> V letáku se volalo po Gajdovi a konstatovalo se, že původní sliby SNJ, kvůli kterým fašisté do této strany vstoupili, zůstaly jen na papíře. Podle fašistů nedodržovala strana zásadu rovnoprávnosti, ale byla vnitřně rozdělena. „*Pánové mají asi ve Straně národní jednoty dvě škatulky. Jednu ze zlata, ve které jsou starí koalicionci a druhou krabičku od sirek, do které chtějí uschovati ty, kdož jedině trpěli za Masarykova a Benešova režimu a správně odsuzovali protilidový a protistátní postup předešlých vlád.*“<sup>151</sup> Fašisté tvrdili, že jediným účelem SNJ byla záchrana zkrachovalých politických existencí a zkorumpovaných stran, které svou předchozí politikou zavinily konec první republiky.

<sup>148</sup> NA, fond 225, karton 1023, signatura 2, Zpráva o činnosti NTČ z 12. 11. 1938.

<sup>149</sup> PASÁK, *Český fašismus*, s. 232.

<sup>150</sup> NA, fond 225, karton 1086, signatura 5, Leták s podpisem „Věrný Čech!“

<sup>151</sup> Tamtéž.

Podle nich nemohla nová vláda složená z těchto lidí vést nikam jinam, než k hospodářskému úpadku a dalšímu dělení Česko-Slovenska. Na závěr tak volali po jejím zničení, přičemž do čela republiky se měli postavit čistí a nezištní vlastenci vedení Gajdou.<sup>152</sup>

Tyto letáky se začaly objevovat na mnoha místech republiky, avšak Gajda se proti nim ohradil. Po vstupu fašistů do SNJ totiž zakázal jakoukoli ilegální činnost, která by mohla narušit proces jeho rehabilitace. Gajdovo prohlášení, že s touto aktivitou některých fašistů nemá nic společného, bylo uveřejněno také ve zprávách Československé tiskové kanceláře (ČTK) v rozhlase.<sup>153</sup>

Počátkem roku 1939 začali fašisté stupňovat akce namířené proti Židům. Svou činnost naplno rozjela Gajdova legie, později známější jako Gajdovy gardy (GG).<sup>154</sup> Ty vznikly 19. listopadu 1938 z iniciativy samotného Gajdy, který tím chtěl navázat na původní polovojenské organizace NOF z dob první republiky. Velitelem gard se stal Emanuel Jančár, bývalý náčelník Junáků. Mezi další výrazné představitele této složky patřil například Bohumil Novák nebo Oskar Nešpor, který byl velitelem Jízdní Gajdovy gardy v Praze. Nejaktivněji působily GG na Ostravsku, odkud Jančár pocházel. Po vstupu NOF a NTC do SNJ se gardisté v podstatě osamostatnili. V době svého vrcholu měly 800 mužů, kteří byli rozděleni do osmnácti čet. Její členové chodili v černých košilích s černou vázankou a tmavých kalhotách. V těchto úborech se pak zúčastňovali různých pochodů a protižidovských výpadů.<sup>155</sup>

Jedna z největších akcí GG se uskutečnila 11. ledna 1939, kdy se Johanyho třídou v Moravské Ostravě prošlo přibližně 170 fašistů, ovšem asi jen dvacet z nich bylo v černých uniformách. Během tohoto průvodu, v jehož čele šel Jančár, se provolávala různá protižidovská hesla. Fašisté tím údajně chtěli donutit vládu k urychlenému řešení židovské otázky. K další jejich akci došlo 16. ledna, kdy se asi padesát gardistů pokusilo v Moravském slezském divadle v Ostravě zamezit působení dirigenta Jiřího Singera, jenž byl židovského původu. Pod hrozbou dalších útoků ze strany fašistů se ředitel divadla obrátil na policii. Následujícího dne byla nařízením policejního presidia v Moravské Ostravě činnost GG zakázána. Přesto byly ještě koncem ledna zaznamenány útoky gardistů proti židovským obchodům. Předposlední říjnový den byl

---

<sup>152</sup> NA, fond 225, karton 1086, signatura 5, Leták s podpisem „Věrný Čech!“

<sup>153</sup> NA, fond 225, karton 1086, signatura 5, Zpráva o činnosti NTC z 31. 12. 1938.

<sup>154</sup> PASÁK, *Český fašismus*, s. 233.

<sup>155</sup> PEJČOCH, *Armády*, s. 33.

pak vyhlášen naprostý zákaz působnosti GG, přičemž policie začala intenzivně vyšetřovat jejich teroristickou činnost.

I když se fašisté stali součástí SNJ, k likvidaci NOF a NTC nedošlo. Svou organizační strukturu si zachovali i nadále. Gajda údajně nabádal všechny funkcionáře NOF, aby prosazovali fašistický program třeba i za cenu rozbití SNJ. Dne 14. ledna 1939 pak fašisté zaslali SNJ dva návrhy podepsané Gajdou a dr. Václavem Radou, v nichž se žádalo, aby vláda okamžitě provedla očištění všech ministerstev a úřadů od Židů. Fašisté také podali návrh na přistoupení Česko-Slovenska k Paktu proti Kominterně.<sup>156</sup>

V sobotu 18. února 1939 zorganizovali fašisté velkou slavnost v Národním domě v Praze na Vinohradech, na které za bouřlivého aplausu přivítali svého vůdce. Původně mělo jít o klidnou oslavu Gajdových narozenin, avšak projevy namířené proti vládní politice nakonec vedly k zásahu policie.<sup>157</sup> Při následné potyčce došlo k zranění několika lidí včetně italského konzula, jenž byl pozván jako host. Incident pobouřil Gajdu natolik, že se rozhodl vydat směrnice k zesílení aktivizace fašistického hnutí. Měl být znovu oživen nábor nových členů do NTC a také se mělo pokračovat v nošení černých uniforem. Mezi fašisty se načas mluvilo dokonce i o případném pochodu na Prahu.<sup>158</sup>

Gajda také dál usiloval o vojenskou rehabilitaci, která mu byla Beranem přislíbena. Snažil se, aby byl anulován výrok kárného výboru ministerstva národní obrany (MNO) z konce dvacátých let a aby mu byla navrácena hodnost generála se všemi finančními požitky. I když nově sestavený kárný výbor MNO nedoporučil Gajdovu rehabilitaci, přesto byla Beranem připravována. Ministerský předseda totiž věřil, že by splnění Gajdova hlavního požadavku mohlo znamenat zklidnění vnitropolitické situace. Beran to později okomentoval tím, že nemělo jít o podporu fašismu, ale naopak o jeho potlačení. Věřil totiž, že se mu tímto krokem podaří uspokojit fašisty, kteří tak nebudou pokračovat v ilegální činnosti.<sup>159</sup>

Vláda nakonec s Beranovým návrhem souhlasila. Dne 3. března 1939 jednal Gajda přímo s prezidentem Háchou a následující den v jeho kanceláři za přítomnosti Berana podepsal prohlášení loajality politice SNJ výměnou za svou rehabilitaci. Současně také slíbil, že zahájí likvidaci NOF a NTC, které se stanou integrální součástí

<sup>156</sup> PASÁK, *Český fašismus*, s. 234.

<sup>157</sup> NA, fond 225, karton 1086, signatura 5, Udání.

<sup>158</sup> PASÁK, *Český fašismus*, s. 235.

<sup>159</sup> NA, fond 550, karton 218, signatura 3, Výpověď Rudolfa Berana.

SNJ. Dne 11. března pak bylo Háchou, Syrovým a Krejčím vydáno nařízení, kterým byl Gajdovi prominut trest z roku 1927. Gajda se tak dočkal navrácení hodnosti generála a finančního vyrovnání, za což měl na oplátku podniknout dvě diplomatické mise. První měla směřovat do Německa, kde se měl pokusit urovnat vztahy obou států. Poté se měl vydat na tři měsíce do Spojených států, kde měl působit mezi krajany a informovat je o vývoji uvnitř republiky. Veškeré tyto plány však vzaly 15. březnem za své.<sup>160</sup>

## 6.2 Vlajka

V období druhé republiky se začala výrazně aktivizovat také Vlajka. Její útoky proti vládě, styky s německými nacisty, vyhrocený antisemitismus a výhrůžky pumovými útoky nakonec vedli 11. listopadu 1938 k zastavení její činnosti.<sup>161</sup> Vlajkaři ihned přešli do ilegality, kde pod novým názvem Vlajka – Maffie Nového Československa pokračovali v předchozích aktivitách. S původní Maffií, kterou za první světové války vedl T. G. Masaryk a Beneš, však neměla tato organizace kromě názvu vůbec nic společného. Vedení ilegální Vlajky tvořili kromě Jana Ryse-Rozsévače také Jindřich Thun-Hohenstein a Otakar Polívka.

Činnost vlajkařů, kteří se scházeli v pražské kavárně Technika na Karlově náměstí, spočívala především v šíření štvavých letáků a samolepek. Jako první vydali leták „Vyhláška“, ve kterém útočili na čelní politiky tehdejší doby. Bývalého prezidenta Beneše označili za největšího vlastizrádce a zločince, který utekl do ciziny s nakradenými miliony. Generál Syrový byl podle nich zednář a „židomil“. Napadali také čelní představitele politických stran, kteří si podle vlajkařů chtěli založit novou stranu jen proto, aby se vyhnuli soudu a dál mohli vykrádat státní pokladnu. „*Tato zaprodaná lůza, která slouží stejným lotrům: velmoci židovské, jako sloužil Beneš, chce dorazit náš národ a svobodu!*“.<sup>162</sup> Po vzniku Strany národní jednoty začali vlajkaři rozšiřovat další ilegální leták, ve kterém tvrdili, že jde o novou rudozelenou koalici. Zmocňovací zákon byl podle nich prvním útokem na svobodu, který znamenal starou židozednářskou diktaturu v novém rouše.<sup>163</sup>

---

<sup>160</sup> PEJČOCH, s. 120.

<sup>161</sup> GREGOROVIC, s. 120.

<sup>162</sup> NA, fond 225, karton 1323, signatura 5, Leták „Vyhláška“.

<sup>163</sup> NA, fond 225, karton 1099, signatura 13, Leták „Češi!“

Členové Vlajky kromě toho šířili také další protižidovsky a protikomunisticky laděné letáky, ve kterých nabádali k násilí.<sup>164</sup> V jednom z nich požadovali vyřešení židovské otázky do čtrnácti dnů a dokonce vyhrožovali, že za každého zatčeného vlajkaře bude provedena odvěta na deseti Židech.<sup>165</sup>

Počátkem roku 1939 přistoupili členové Vlajky k násilným útokům, které lze označit za terorismus. Terčem se stali židovské obchody a synagogy především v Praze, Plzni, Brně či Hradci Králové. Většinou docházelo k rozbíjení oken a výloh, avšak v některých případech byly použity také výbušniny. Například 25. února 1939 byly v Praze zaznamenány dvě exploze, kdy jedna nálož vybuchla před prodejnou Včela na Tylově náměstí, druhá pak před obchodem Singer u Prašné brány.<sup>166</sup> Jelikož k výbuchům došlo v noci, byly způsobeny pouze materiální škody. Vláda se však rozhodla opět zasáhnout a ještě během února 1939 nechala na základě zákona na ochranu republiky zatknout všechny čelní představitelé Vlajky. V Praze na Pankráci se tak ocitl Rys-Rozsévač, Thun-Hohenstein, Polívka a řada dalších. Podle poznámek nalezených u Ryse-Rozsévače bylo zjištěno, že vlajkaři měli připravený plán státního převratu a projekt nové vlády.<sup>167</sup>

Poměrně silné zastoupení měla Vlajka na Plzeňsku, kde mezi její hlavní představitele patřili arciděkan Antonín Havelka, geodet Jan Konrád, úředník Antonín Doležal a architekt Jan Wiesner. Kromě rozšiřování ilegálních letáků namířených proti vládě, komunistům a Židům zde byl vylepován také leták „Plzeňský Žumbera“, ve kterém se útočilo přímo na konkrétní plzeňské občany židovského původu. I když byla činnost Vlajky úředně zakázána, její členové se dál scházeli pod hlavičkou spolku Novočeská Beseda.<sup>168</sup> V únoru 1939 pak byla v Kozolupech u Plzně, jež už se tou dobou nacházely v zabraných Sudetech, umístěna rádiová vysílačka, pomocí které vlajkaři šířili svou ideologii. Vysílání zpráv hlasatelkou Slavomírou Krajínovou však trvalo pouze několik dní.<sup>169</sup>

Západočeští vlajkaři ale nezůstali jen u slov. V noci z 6. na 7. března 1939 podnikli na Novém židovském hřbitově v Plzni pumový útok na obřadní síň, při kterém

---

<sup>164</sup> NA, fond 225, karton 1323, signatura 5, Zpráva o činnosti Maffie Nového Československa z 15. 12. 1938

<sup>165</sup> NA, fond 225, karton 1086, signatura 5, Leták Vlajky.

<sup>166</sup> PEJČOCH, *Fašismus*, s. 138–139.

<sup>167</sup> GREGOROVIC, s. 121.

<sup>168</sup> Archiv města Plzně, fond MNV, karton 205, Vlajka.

<sup>169</sup> NA, fond 925, karton 19, signatura 366, Výpověď.



zemřeli dva lidé.<sup>170</sup> Oběťmi se však stali přímo útočníci Antonín Staral a Karel Kovařík, kteří pravděpodobně způsobili předčasný výbuch nálože neodbornou manipulací. Po tomto incidentu došlo k zatčení některých členů plzeňské Vlajky, avšak 14. března, kdy již bylo německé vojsko připraveno na hranicích Česko-Slovenska, byli propuštěni.<sup>171</sup>

### 6.3 Akce národní obrody

Zcela novou organizací, jež vznikla v pomnichovské době, byla Akce národní obrody. Šlo převážně o sdružení průmyslníků, statkářů, lékařů a advokátů. V čele ANO stál profesor Dr. Karel Domin, známý z časů insigniády, kterého poté vystřídal profesor MUDr. Stanislav Mentl. Místopředsedy byli ustanoveni JUDr. Emil Mimra a MUDr. Josef Gruss.<sup>172</sup> Mezi další čelní představitele ANO patřil například tajemník sdružení zbrojařských průmyslníků Dr. Miroslav Hlávka nebo předseda svazu velkostatkářů JUDr. Jan Lobkowicz. Členem organizace byl třeba také Josef Harry Jelínek, podvodný antikvář a prodavač hradu Karlštejn.<sup>173</sup>

Iničiátoři ANO dali o sobě poprvé vědět 30. října 1938, kdy v periodiku *Národní politika* bylo otištěno jejich svolání „Národe!“. V něm psali o potřebě přebudování státu, do jehož čela se měli postavit noví lidé, kteří nebyli zatíženi starým stranictvím. Dále zde uváděli řadu nacionálně laděných hesel, které byly pro danou dobu typické. Volali například po očištění kulturního života, vědy, tisku, rozhlasu a filmu od cizích vlivů. Školy podle nich měly vyučovat v národním duchu a ve víře v nejvyšší duchovní a náboženské hodnoty. Národnostní menšiny měly mít omezený vliv, který by odpovídal jejich početnosti k obyvatelstvu. „*Uskutečnění všech těchto cílů chceme a můžeme provést pouze s Tvou pomocí a účinnou spoluprací. Podej nám ruku a řekni své ANO!*“<sup>174</sup>

V dalším samostatně publikovaném prohlášení své programové teze ještě o něco rozšířili. Za hlavní úkol si vytyčili boj proti nezdravému humanitářství a systému politických stran. Zmenšená republika měla být vyhrazena především pro Čechy, Slováky a Rusíny, přičemž nový stát měl být veden pružně, hospodárně a poctivě. Představitelé ANO chtěli vybudovat novou vládu, která by stála na stavovském

<sup>170</sup> Obřadní síň již v dnešní době neexistuje, v roce 1988 byla zbourána při rozšiřování Rokycanské třídy.

<sup>171</sup> AMP, fond MNV, karton 205, Vlajka.

<sup>172</sup> NA, fond 225, karton 1099, signatura 13, Zpráva o činnosti ANO z 6. 12. 1938.

<sup>173</sup> GREGOROVIC, s. 96.

<sup>174</sup> Národní politika, 30. 10. 1938, LVI/299.

principu. Státní správa měla být zjednodušena a řízena odpovědností všech osob. V zahraniční politice požadovali okamžité vystoupení ze Společnosti národů a vybudování přátelských vztahů se sousedními státy.<sup>175</sup>

Vedení ANO hledalo do svého čela silného muže, pokud možno vojenského generála. Gajda nepřipadal v úvahu, neboť měl vlastní organizaci, a tak se pozornost obrátila na Josefa Šnejdárka, rovněž bývalého legionáře. Šnejdárek však takové ambice neměl, a tak pozice vůdce zůstala neobsazena.<sup>176</sup>

Představitelé ANO vydávali vlastní týdeník *Znova* a načas vystupovali také pod názvem Svaz národní obrody. Po vzniku SNJ se větší část ANO s touto stranou ztotožnila a snažila se prosadit své požadavky na její půdě. Někteří radikálové však s tímto postupem nesouhlasili a začali prosazovat oživení samostatné činnosti ANO. Mezi hlavní představitele této skupiny patřili JUDr. Emil Mimra, Ing. Ferdinand Macalík, Dr. Miroslav Hlávka, MUDr. Bohumír Polland, Ing. Dr. Emil Sekyra a JUDr. Jan Lobkowitz. Ti přišli s programovým prohlášením „Pro jednotu národa“, které rozeslali téměř všem redakcím pravicového tisku s požadavkem, aby bylo alespoň v některých bodech zveřejněno. V prohlášení se vyslovili pro totalitní režim a žádali ostrý boj proti komunismu. Kritizovali SNJ a žádali odstranění všech politiků, kteří byli zatíženi svou politickou minulostí. I když hned v úvodu tvrdili, že se k ANO přihlásilo několik set tisíc lidí, šlo o nadnesená čísla.<sup>177</sup>

Podle policejní zprávy ze 14. ledna 1939 se členové ANO ztotožnili se zájmy německých nacistů, kteří je již v této době pravděpodobně finančně podporovali.<sup>178</sup> Kromě toho navázali styky také s představiteli české šlechty, kterým slíbili navrácení starých titulů i nemovitého majetku, jenž jim byl zabaven při pozemkové reformě.

Pro dosažení svých cílů se činitelé ANO snažili náborovou akcí rozšířit svou členskou základnu. Za tímto účelem vyšel 22. ledna 1939 v deníku *Národní politika* inzerát, ve kterém hledali schopné nacionalisty a árijce pro funkce pozorovatelů do židovských podniků.<sup>179</sup> Dne 12. února pak vyšel v periodickém tisku *Nedělní list* inzerát: „*Hledáme spolupracovníky v boji proti židovství, zednářství a starým zlořádům.*“<sup>180</sup> Podle státních úředníků šlo vzhledem k zákonu na ochranu republiky

---

<sup>175</sup> NA, fond 925, karton 95, signatura 1405, Akce národní obrody.

<sup>176</sup> GREGOROVIC, s. 96–97.

<sup>177</sup> NA, fond 925, karton 95, signatura 1405, Prohlášení „Pro jednotu národa“.

<sup>178</sup> NA, fond 225, karton 1099, signatura 13, Zpráva o činnosti ANO ze 14. 1. 1939.

<sup>179</sup> NA, fond 925, karton 95, signatura 1405, Zpráva o činnosti ANO z 30. 1. 1939.

<sup>180</sup> Nedělní list, 12. 2. 1939, XIII/43.

o závadný text, což příslušníky ANO pobouřilo. O pár dní později proto zaslali dopis Beranovi, ve kterém tvrdili, že je potřeba tento zákon neprodleně změnit, neboť jeho současné znění je nepřípustné.<sup>181</sup>

Na počátku roku 1939 došlo k propojení radikální části ANO s Vlajkou. Například 30. ledna 1939 členové těchto uskupení společně nabádali pouliční prodejce novin na Václavském náměstí v Praze, aby vykřikovali protizidovské hesla. Jelikož šíření takových hesel bylo policejně zakázáno, hrozilo prodejcům zadržení, čehož pak členové ANO a Vlajky chtěli využít. Měl to být důkaz toho, že se vláda prostřednictvím policie houževnatě brání jakékoliv očistě od Židů a perzekuuje nevinné lidi. S takovou stížností pak měl přijít Dr. Hlávka k ministrovi Dr. Havelkovi, kterého měl upozornit, že tato stížnost vyjde také v německém tisku.<sup>182</sup>

Dne 2. března 1939 se v Praze na adrese Melantrichova 11 konala schůze ANO, kde se vystupovalo proti Beranovi, SNJ i NSP. Členové ANO údajně dostali od předsedy vlády různé nabídky, které však odmítli, neboť jim nešlo o koryta. Naopak vyzdvihovali nacistické Německo, které podle nich bylo nutné poslouchat a v mnohém napodobit. Zároveň také vystupovali proti Židům a tvrdili, že na důležité posty v oblasti hospodářství, kultury a státních úřadů by měli být dosazeni uvědomělí Češi – ariji. Na akci byly také rozdávány letáky, ve kterých byly shrnuty hlavní programové body.<sup>183</sup>

Policejní orgány sledovaly zvýšenou činnost ANO s jistými obavami. Jelikož Dr. Hlávka byl tajemníkem spolku zbrojařských průmyslníků, obávali se možného pokusu o ozbrojený převrat. K ničemu takovému ale nedošlo a představitelé ANO naopak i navzdory svým předchozím prohlášením navázaly styky s čelními představiteli Česko-Slovenska. Dne 10. března 1939 sdělili prezidentu Háchovi, že jsou ochotni zprostředkovat jednání mezi Prahou a Berlínem. Po jeho souhlasu se vydali Dr. Hlávka a Dr. Mimra do Německa, kde se sešli například s nacistickým ministrem hospodářství Waltherem Funkem nebo státním tajemníkem Zahraničního úřadu Ernstem von Weizsäckerem. Jim předali memorandum, ve kterém nacistům nabízeli různá řešení politické situace ve střední Evropě. Němci o to však příliš nestáli, neboť měli s Česko-Slovenskem vlastní plány.<sup>184</sup>

---

<sup>181</sup> NA, fond 925, karton 95, signatura 1405, Dopis Beranovi z 23. 2. 1939.

<sup>182</sup> NA, fond 225, karton 1099, signatura 13, Zpráva o činnosti ANO ze 7. 2. 1939.

<sup>183</sup> NA, fond 225, karton 1099, signatura 13, Zpráva o činnosti ANO z 3. 3. 1939.

<sup>184</sup> PASÁK, *Český fašismus*, s. 239.

## 7 Březnové události

Od začátku roku 1939 zesiloval nápor nacistického Německa na okleštěné Česko-Slovensko. I přes řadu vstřícných kroků ze strany ústřední vlády se ukázalo, že uspokojit mocného souseda je prakticky nemožné. Složitě se také vyvíjela situace na Slovensku, kde gradovaly separatistické tendence.

Ve dnech 7. a 8. března 1939 došlo k jednání mezi nacistickým místodržitelem v Rakousku Arthurem Seyss-Inquartem a Jozefem Tisem, na kterém se probíraly konkrétní způsoby osamostatnění Slovenska. Představitelé české politické scény sledovali tuto aktivitu, o které však příliš nevěděli, se značným zneklidněním, a tak se rozhodli zakročit. Prezident Hácha 9. března zbavil členy slovenské vlády pravomoci a sesadil Tisa, který se pak ukryl v klášteře v Bánovcích. Na území Slovenska byl vyhlášen výjimečný stav a moc v zemi převzala armáda v čele s generálem Bedřichem Homolou.<sup>185</sup> Někteří čelní představitelé ľudové strany a Hlinkových gard byli zatčeni. Ďurčanskému se však podařilo utéct do Vídně, odkud skrze vídeňskou vysílačku volal po spolupráci Slováků s německými nacisty. Předsedou čtvrté autonomní vlády Slovenska, která ovšem trvala pouze dva dny, byl jmenován Jozef Sivák, páté vlády pak Karol Sidor.<sup>186</sup>

Mezitím se u hranic Česko-Slovenska začaly soustřeďovat vojenské oddíly. Zároveň byly českými Němci na popud NSDAP vyvolány demonstrace, při kterých došlo ke zraněním. Německá zpravodajská kancelář pak ještě obvinila NSP ze spolupráce s komunisty a z přípravy ozbrojeného puče. Tyto události měly sloužit jako záminka k vojenské intervenci.<sup>187</sup>

Německým nacistům, kteří chtěli Česko-Slovensko rozložit vnitřně, hrály tyto události do karet. Pro naplnění svých cílů na Slovensku si vybrali Tisa, kterého si pozvali do Berlína. Zde mu Hitler 13. března 1939 předložil dvě varianty postupu. První možností bylo okamžité vyhlášení samostatnosti Slovenska, které by pak požádalo Německo o ochranu, tou druhou setrvání v rámci Česko-Slovenska, čímž by se v blízké budoucnosti vystavilo riziku okupace ze strany Maďarska.<sup>188</sup> Tiso odmítl dát ihned

---

<sup>185</sup> KÁRNÍK, s. 411.

<sup>186</sup> PASÁK, *Český fašismus*, s. 240.

<sup>187</sup> Tamtéž, s. 241.

<sup>188</sup> LETZ, s. 57.

odpověď a telefonicky se spojil se Sidorem, kterého požádal o svolání slovenského sněmu na následující den. Sidor se obrátil na prezidenta Háchu, který s tím souhlasil.<sup>189</sup>

Slovenský sněm se 14. března 1939 podle Hitlerova přání rozhodl pro samostatnost Slovenska. Bezprostředně po tomto kroku překročila maďarská armáda hranice Podkarpatské Rusi, kde došlo ke střetům s česko-slovenskou armádou. Téhož dne odjel prezident Hácha společně s ministrem zahraničí Chvalkovským do Berlína na jednání s Hitlerem. Pod nátlakem vnějších okolností a hrozby bombardování Prahy zde nakonec podepsal prohlášení, že vkládá osud českého národa do Hitlerových rukou.<sup>190</sup> Německé jednotky už tou dobou na některých místech překročily hranice a začaly obsazovat české území. Například v Místku u Czajankových kasáren došlo k přestřelce, při které zemřelo osmnáct Němců. Druhý den dopoledne pak byla okupace dokonána obsazením Prahy.

Iluze o loajálním soužití s nacistickým Německem se 15. březnem 1939 rázem rozplynuly. Západní velmoci sice považovaly okupaci zbytku českých zemí za porušení mnichovské dohody, avšak k žádným vážnějším činům se neodhodlaly. Vznik Protektorátu Čechy a Morava, který byl oficiálně vyhlášen 16. března 1939, opět změnil politický i společenský život. Politické strany nahradilo Národní souručenství, do něhož se přihlásilo téměř veškeré mužské obyvatelstvo. Prezidentem sice i nadále zůstal Hácha, avšak skutečným držitelem moci na českém území se stal říšský protektor Konstantin von Neurath, který jako zástupce Hitlera potvrzoval členy vlády a který také mohl vydávat i vetovat různá nařízení.<sup>191</sup>

V nejnapjatějších chvílích druhé republiky se aktivizovali také čeští fašisté. Již 13. března 1939 se konala schůze funkcionářů NOF, na které se rozhodli pokusit se o převrat. Gajda měl být prohlášen ministerským předsedou a z Česko-Slovenska měl být vytvořen fašistický stát. Druhý den tak vůdce českých fašistů vyzval Berana k předání moci a zároveň ho žádal, aby se vláda připojila k paktu Berlín – Řím. Neuspěl. Téhož dne večer došlo v Praze k fašistickým demonstracím, které však byly policií rozehnány.<sup>192</sup>

Na převzetí moci se připravovali také vlajkaři. Dne 14. března 1939 se již za účasti propuštěného Ryse-Rozsévače a dalších čelních představitelů sešli v pražské kavárně Technika, kde se domlouvali na dalším postupu. Následující den vyšli

---

<sup>189</sup> KÁRNÍK, s. 412.

<sup>190</sup> TOMÁŠEK, KVAČEK, s. 38.

<sup>191</sup> LIŠKA, Vladimír, *Protektorát. Éra hákového kříže*, Olomouc 2010, s. 77–78.

<sup>192</sup> PASÁK, *Český fašismus*, s. 236.

z ilegality a v některých městech začali chodit s bílými páskami se znakem Vlajky na levé ruce. V Praze se pak někteří vlajkaři dostavili na německé velvyslanectví na Malé Straně, kde se dali nacistům plně k dispozici.<sup>193</sup>

Představitelé všech fašistických organizací se nakonec 15. března 1939 začali sjíždět do Rudolfiny, tehdejšího sídla parlamentu, kde utvořili Český národní výbor (ČNV). Jeho předsednictvo dalo okamžitě na vědomí, že se hodlá v dramatických chvílích národa postavit do jeho čela a přijmout zodpovědnost za další vývoj. Druhý den se na stránkách některých periodik objevilo jejich prohlášení „Národe český!“, ve kterém volali po zlepšení vztahů k Německu. „*Úkol tohoto přípravného výboru záleží v tom, aby byla definitivně odstraněna dosavadní, ničím neodůvodněná zatrpklost k Německé říši.*“<sup>194</sup> Český národ měl podle nich jít ve stopách svatého Václava, který dokázal najít dobrou cestu k mocnému sousedovi. Provolání podepsal Radola Gajda, který byl po dlouhém a bouřlivém jednání zvolán předsedou ČNV, dále pak Jan Rys-Rozsévač, Jindřich Thun-Hohenstein, Jan Lobkowitz a řada dalších fašistů převážně z NOF, Vlajky a ANO. Mezi členy výboru se objevil i člen NSP Ing. Jaroslav Nečas, který to později komentoval jako snahu získat přehled o nově vzniklé politické formaci. V Rudolfinu se nacházel také německý redaktor Leopold Überlacker, ve skutečnosti agent německé tajné policie, který údajně nabádal Gajdu, aby požádal o audienci Hitlera. Předseda ČNV to však odmítl, neboť věděl, že případný neúspěch by byl jeho politickým debaklem.<sup>195</sup>

Jelikož si ČNV nezískal větší podporu veřejnosti a nacisté zase potřebovali mít na českém území klid a pořádek, byl celý tento projekt odsouzen k zániku. Dne 17. března 1939 se na Pražském hradě sešel Gajda s prezidentem Háchou, který mu oznámil rozhodnutí vybudovat jednotné Národní souručenství a zároveň mu slíbil, že do jeho vedení budou přizváni někteří členové ČNV. O dva dny později byla společným rozhodnutím okupačních úřadů a protektorátní vlády uzavřena budova parlamentu, čímž ČNV přestal prakticky působit. Dne 21. března 1939 pak dle dohody došlo ke jmenování některých členů této instituce do Národního souručenství, čímž ČNV přestal definitivně existovat. Gajda však mezi jmenovanými nebyl.<sup>196</sup>

Protektorátní vláda se obávala fašizujících proudů, které by rozdělovaly českou společnost, a tak apelovala na Gajdu, aby tomu zabránil. Fašistický vůdce skutečně tyto

<sup>193</sup> PEJČOCH, *Fašismus*, s. 142.

<sup>194</sup> Polední list, 16. 3. 1939, XIII/75.

<sup>195</sup> PEJČOCH, *Fašismus*, s. 205.

<sup>196</sup> GREGOROVIC, s. 110.

prosby vyslyšel a k 30. červnu 1939 vyhlásil likvidaci NOF. Dne 2. července pak následoval likvidační sjezd strany, na kterém Gajda vyzval ke vstupu do Národního souručenství.<sup>197</sup> Likvidace NOF však neznamena její úplný konec. Řada fašistů s tímto rozhodnutím nesouhlasila, a proto po určité době přistoupila k jejímu opětovnému založení. Obnovená NOF už však byla pouhým stínem někdejší Gajdovy strany a nikdy nedosáhla většího významu. Sám Gajda se v době protektorátu stáhnul z politického života do ústraní a odmítal s Němci jakkoliv spolupracovat. Jeho syn Jiří byl dokonce kvůli účasti na odbojových aktivitách vězněn gestapem.<sup>198</sup>

---

<sup>197</sup> NA, fond 839, karton 3, Informační oběžníky NOF.

<sup>198</sup> PEJČOCH, *Fašismus*, s. 120.

## 8 Závěr

Druhá republika byla bezesporu jedním z nejkontroverznějších období moderních českých dějin. Československá společnost se vinou mnichovské dohody ocitla v deziluzi, která byla způsobena nečekanou zradou západních spojenců. Veškeré ideje Masarykova pojetí státu se prakticky ze dne na den zbouraly jako domeček z karet. Čelní představitelé okleštěného státu byli postaveni před nelehký a nezáviděníhodný úkol vybudovat za ztížených podmínek republiku novou, která od samého počátku musela zápasit o vlastní přežití. Řada politických kroků, na které v dnešní době můžeme nahlížet s jistým despektem, byla v podstatě vynucena ze strany nacistického Německa. To začalo rozhodovat o osudu českého národa.

První vynucenou změnou na politické scéně byla rezignace prezidenta Edvarda Beneše, který se v prvních pomnichovských dnech stal pro mnohé lidi nepřítelem státu číslo jedna. Jeho následný odchod do exilu byl doprovázen obzvlášť nevybíravou kritikou. Na jeho místo pak poslední listopadový den v roce 1938 usedl JUDr. Emil Hácha, který se ukázal být vhodným kandidátem pro všechny zainteresované strany. Ještě předtím byly zahájeny debaty o zjednodušení politického systému. V této době už to nebyly jen hlasy českých fašistů, ale i řada představitelů liberální demokracie si uvědomovala, že současný stav je neudržitelný. Úkolu vytvořit jednotnou národní stranu se ujali agráři v čele s Rudolfem Beranem, který začal jednat s představiteli ostatních stran. Po debatách s Antonínem Hámlem ze sociální demokracie nakonec oba politici dospěli k dohodě, že kromě vládní a vládnoucí Strany národní jednoty vznikne také opoziční Národní strana práce.

V pomnichovské době se začaly dostávat na povrch také negativní stránky československé společnosti, jež se dařily po celou dobu první republiky držet u pozadí. V první řadě to byl nepříliš dobrý vztah mezi samotnými Čechy a Slováky, který měl být vyřešen přijetím zákona o slovenské autonomii. Jak se později ukázalo, některým Slovákům to bylo málo. Dále to byl antisemitismus a především zvýšená aktivita krajní pravice. Čeští fašisté pochopili novou dobu jako příležitost k mocenskému vzestupu, a proto začali vytvářet různé organizace s cílem uchopit moc v zemi. Každé uskupení k tomu však chtělo dojít jinou cestou, a proto nelze všechny stoupence krajní pravice dávat na stejnou úroveň. Zatímco Gajdovi fašisté byli za určitých podmínek ochotni spolupracovat s vůdčí Stranou národní jednoty, na jejíž půdě pak chtěli prosadit své ideje, představitelé Vlajky lze označit za teroristy a kolaboranty. Vlajkaři se už za druhé



republiky plně ztotožnili s nacistickou ideologií, v jejímž duchu také působili. Nic na tom nezměnil ani zákaz její činnosti z 11. listopadu 1938, po kterém přešli do ilegality a své činy ještě zradikalizovali. Důkazem toho jsou pumové útoky na židovské objekty.

Gajdovi fašisté zůstali spíše u slovních výpadů. Kromě šíření štvavých letáků a demonstrativních průvodů v černých uniformách na některých místech republiky se k ničemu vážnějšímu neodhodlali. Národní obec fašistická a přidružený Národní tábor československý se pak pod podmínkou Gajdovy rehabilitace staly součástí Strany národní jednoty, kde chtěly prosadit svůj fašistický program za každou cenu. Poslední výraznou krajně pravicovou organizací druhé republiky byla Akce národní obrody, která se však příliš nelišila od Vlajky. Jejich ideologie a programové body byly velmi podobné, a tak není divu, že počátkem roku 1939 došlo k jejich vzájemnému sblížení.

Mezitím probíhalo budování autoritativního státu, který měl být určen pouze pro Čechy, Slováky a Rusíny. Již 15. října 1938 byl přijat zmocňovací zákon, díky kterému mohla vláda obcházet parlament. Následně byla rozpuštěna Komunistická strana Československa, tisk se dostal pod větší kontrolu a začala se také řešit židovská otázka. Beran se ale bránil zavedení totalitního režimu, neboť by to znamenalo úplný konec demokracie.

I když se ústřední vláda snažila dělat řadu ústupků Německu i slovenským autonomistům, konec druhé republiky byl nevyhnutelný. Dne 14. března 1939 došlo po nátlaku nacistů k vyhlášení samostatnosti Slovenska a o den později začaly německé jednotky obsazovat zbytek českých zemí. Fašisté to pochopili jako poslední možnou příležitost na převzetí moci. Představitelé Národní obce fašistické, Vlajky a Akce národní obrody se sjeli do Rudolfina, kde vytvořili Český národní výbor. Věřili, že se můžou stát hlavní silou ve státě, a tak začali vyjednávat s nacisty. Ve skutečnosti šlo ale o zoufalý a naivní pokus. Německo nehodlalo akceptovat žádnou podobu samostatné existence Česko-Slovenska, ani kdyby v jeho čele měli stát nacistům loajální fašisté. Druhá republika pro ně byla pouze dočasným řešením situace ve střední Evropě.

Dne 16. března 1939 byl vyhlášen vznik Protektorátu Čechy a Morava. Necelý půl rok chaosu a pokusu o vybudování autoritativní demokracie byl nahrazen nacistickou diktaturou. Západní mocnosti se opět k ničemu neodhodlaly a zůstaly věrni své politice appeasementu. Pro českou společnost to byla další tvrdá rána, po které opět přišly změny. Ještě tentýž měsíc došlo k vytvoření Národního souručenství, které se mělo stát masovou organizací, v níž by měla oporu protektorátní vláda i prezident. Čeští

fašisté se v této době rozdělili na dvě pomyslné skupiny. Zatímco ti z první v čele s Gajdou se stáhli z politického života do ústraní a odmítali s Němci spolupracovat, ti z druhé skupiny se mnohdy stali těmi nejhoršími kolaboranty. To je příklad vlajkařů, jejichž aktivita se v pozdějších letech protektorátu stala nakonec neúnosnou i pro samotné okupanty.

## 9 Seznam zkratek

ANO	Akce národní obrody
DP	Deutsche Partei
ČNV	Český národní výbor
ČTK	Československá tisková kancelář
ČSL	Československá strana lidová
GG	Gajdovy gardy
HLSĽS	Hlinkova slovenská ľudová strana
KSČ	Komunistická strana Československa
MNJ	Mladá národní jednota
MNO	Ministerstvo národní obrany
NHPM	Národní hnutí pracující mládeže
NOF	Národní obec fašistická
NSDAP	Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei
NSP	Národní strana práce
NSPL	Národní strana pracujícího lidu
NTČ	Národní tábor československý
PVVZ	Petiční výbor Věrní zůstaneme
SA	Sturmabteilung
SdP	Sudetendeutsche Partei
SHF	Sudetendeutsche Heimatfront
SNJ	Strana národní jednoty
UNO	Ukrajinske nacionalne Objednannja
VF	Vlastenecká fronta

## **10 Seznam použitých zdrojů**

### **Archivy**

Archiv bezpečnostních složek (ABS)

fond 305

Archiv města Plzně (AMP)

fond MNV

Národní archiv v Praze (NA)

fond 225 (Presidium ministerstva vnitra)

fond 550 (Sbírka různých osobních archivů)

fond 839 (Radola Gajda)

fond 925 (Národní soud v Praze)

### **Periodika**

Národní politika, 23. 9. 1938, LVI/262.

Národní politika, 2. 10. 1938, LVI/271.

Národní politika, 6. 10. 1938, LVI/275.

Národní politika, 30. 10. 1938, LVI/299.

Národní politika, 26. 11. 1938, LVI/326.

Nedělní list, 12. 2. 1939, XIII/43.

Polední list, 19. 7. 1938, XII/198.

Polední list, 24. 12. 1938, XII/356.

Polední list, 16. 3. 1939, XIII/75.

Právo lidu, 13. 12. 1938, XXXVI/293.

Přítomnost, 19. 10. 1938, XV.

Přítomnost, 30. 11. 1938, XV.

Venkov, 11. 10. 1938, XXXIII/239.

Venkov, 17. 11. 1938, XXXIII/271.

Venkov, 18. 11. 1938, XXXIII/272.

## Literatura

- BENDA, Jan, *Útěky a vyhánění z pohraničí českých zemí 1938–1939*, Praha 2013.
- BENEŠ, Edvard, *Šest let exilu a druhé světové války*, Praha 1946.
- ČAPEK, Josef, *Psáno do mraků*, Praha 1970.
- ČAPKA, František, LUNEROVÁ, Jitka, *Tragédie mnichovské dohody. Skutečná fakta a odhalené mýty*, Brno 2011.
- ELLINGER, Jiří, *Neville Chamberlain. Od usmiřování k válce: Britská zahraniční politika, 1937–1940*, Praha 2009.
- GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan, *Druhá republika 1938–1939*, Praha, 2004.
- GREGOROVIČ, Miroslav, *Kapitoly o českém fašismu*, Praha 1995.
- JIRÁK, Jan, BEDNAŘÍK, Petr, KÖPPLOVÁ Barbara a kol., *Druhá republika: 167 obyčejných dnů. Politické a mediální klima a jeho reflexe*, Praha 2016.
- KÁRNÍK, Zdeněk, *Malé dějiny československé (1867–1939)*, Praha 2008.
- KLIMEK, Antonín, HOFMAN, Petr, *Vítěz, který prohrál. Generál Radola Gajda*, Praha 1995.
- KOTLÁN, Pavel, *Gajdova (ne)věrná Morava*, Brno 2009.
- KUKLÍK, Jan, *Sociální demokraté ve druhé republice*, Praha 1992.
- KVAČEK, Robert, *Československý rok 1938*, Praha 2011.
- LETZ, Róbert, *Slovenské dejiny V 1938–1945*, Bratislava 2012.
- LIŠKA, Vladimír, *Protektorát. Éra hákového kříže*, Olomouc 2010.
- MAREŠ, Miroslav, *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*, Brno 2003.
- MOULIS, Miloslav, *Vzestup a pád generála Gajdy*, Třebíč 2000.
- NAKONEČNÝ, Milan, *Český fašismus*, Praha 2006.
- NAKONEČNÝ, *Vlajka*, Praha 2001.
- NENIČKA, Lubomír, *Druhá republika na Ostravsku 1938–1938*, Opava 2010.
- NEVILLE, Peter, *The British Attempt to Prevent the Second World War: The Age of Anxiety*, Cambridge 2018.
- OLIVOVÁ, Věra, *Dějiny první republiky*, Praha 2013.
- PASÁK, Tomáš, *Český fašismus 1922–1945 a kolaborace 1939–1945*, Praha 1999.
- PASÁK, Tomáš, *JUDr. Emil Hácha (1938–1945)*, Praha 1997.
- PEJČOCH, Ivo, *Armády českých politiků*, Cheb 2009.

PEJČOCH, Ivo, *Fašismus v českých zemích: fašistické a nacionálněsocialistické strany a hnutí v Čechách a na Moravě 1922–1945*, Praha 2011.

RATAJ, Jan, *O autoritativní národní stát*, Praha 1997.

RICHTER, Karel, *Češi a Němci v zrcadle dějin. Díl 1. Od nejstarších časů – květen 1938*, Třebíč 1999.

RICHTER, Karel, *Češi a Němci v zrcadle dějin. Díl 2. Květen 1938 – do dnešní doby*, Třebíč 1999.

RICHTER, Karel, *Sudety*, Praha 2016.

ROKOSKÝ, Jaroslav, *Rudolf Beran a jeho doba. Vzestup a pád agrární strany*, Praha 2011.

RYCHLÍK, Jan, RYCHLÍKOVÁ, Magdaléna, *Podkarpatská Rus v dějinách Československa 1918–1946*, Praha 2016.

TOMÁŠEK, Dušan, *Deník druhé republiky*, Praha 1988.

TOMÁŠEK, Dušan, KVAČEK, Robert, *Causa Emil Hácha*, Praha 1995.

VODIČKA, Karel, CABADA, Ladislav, *Politický systém České republiky*, Praha 2003.

VYKOUPIIL, Libor, *Český fašismus na Moravě*, Brno 2012.

## **Odborné články**

FRANKL, Michal, *Židé přes palubu. Konstrukce „židovské otázky“ za druhé republiky*. In: Dějiny a současnost, 2009, 3.

GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan, *Pomnichovská krize a vznik Strany národní jednoty*. In: Český časopis historický, 1992, 3.

PEJČOCH, Ivo, *Židenický puč*. In: Historie a vojenství, 2006, 4.

UHLÍŘ, Jan Boris, *Druhá republika. Stát, který nikdo nechtěl*. In: Historický obzor, 2003, 14.

UHLÍŘ, Jan Boris, *O co jsme přišli po Mnichovu*. In: Historický obzor, 1999, 10.

## **Internetové zdroje**

<https://www.ustrcr.cz/data/mp3/audioarchiv/rudolf-beran/01-381203.mp3> [11. 4. 2019]

## 11 Resumé

The diploma thesis deals with the political system of the Second Czechoslovak Republic and the Czech fascists. The introductory chapter describes the origins of Czechoslovakia and the activities of the first fascist organizations on the Czech territory. Subsequently, the political development of the second half of the 1930s, which led to the Munich Agreement, is depicted. Besides the loss of the Czech borderlands, the Munich Agreement also caused a collapse of the existing democratic system.

The first major change in the political scene already took place in October 1938 when Edvard Beneš resigned from the office of president. On November 30, JUDr. Emil Hácha, the President of the Supreme Administrative Court in Prague, became his successor. With the influx of refugees from the borderlands, anti-Semitism, which was lately reflected in some government regulations, began to grow stronger. Besides that, the tension between the Czechs and Slovaks, whose coexistence was not completely trouble-free even in the previous period, was running high. The negotiations of the representatives of both countries eventually led to the establishment of the Slovak autonomous government, while the official name of the country changed to the Czech-Slovak Republic. Carpathian Ruthenia acquired its autonomous government as well.

The feeling of danger and an upheaval of the traditional values of the First Republic caused strengthening of voices calling for a creation of an authoritarian state according to foreign models. In autumn 1938, after the debates of the leading politicians, the political life was reduced to two main entities, which were created by a union of a majority of the First Republic parties. The leading one was the Party of National Unity headed by an agrarian Rudolf Beran, who, after a brief reluctance, became the prime minister of the new government. The loyal opposition was represented by the National Labour Party made up primarily from Social Democrats, Christian Democrats and some National Socialists. The Communist Party of Czechoslovakia was dissolved, and the publication of its press was banned. The building of an authoritarian state was accelerated by the adoption of the Enabling Act which allowed the government to make fundamental decisions without the parliament's approval.

During the period of the Second Republic, the supporters of the far right and Czech fascism began to come to the fore. A separate chapter is devoted to them. The main fascist organization was the Czechoslovak National Camp initiated by Radola

Gajda of the National Fascist Community. Other important organizations included the National Revival Action and the Flag, whose officials acted illegally since November 1938 as pro-Nazi terrorists.

Even though the Prague government tried to make various compromises to satisfy Nazi Germany and Slovak autonomists, the end of the Second Republic was inevitable. On March 14, 1939, Slovakia was declared independent, and the following day, German army occupied the rest of the Czech lands. The Second Republic went out of existence after less than half a year.



## 12 Přílohy

Příloha č. 1 – Přehled členů vlády Rudolfa Berana

Beranova vláda (1. prosinec 1938 – 15. březen 1939)	
předseda vlády	Rudolf Beran
ministr zahraničních věcí	Dr. František Chvalkovský
ministr národní obrany	armádní generál Jan Syrový
ministr vnitra	Otakar Fischer
ministr spravedlnosti	Dr. Jaroslav Krejčí
ministr školství a národní osvěty	Dr. Jan Kapras
ministr financí	Dr. Josef Kalfus
ministr obchodu	Dr. Vlastimil Šádek
ministr železnic	divizní generál Alois Eliáš
ministr pošt a telegrafů	brigádní generál Vladimír Kajdoš
ministr zemědělství	Dr. Ladislav Feierabend
ministr sociální a zdravotní správy	Dr. Vladislav Klumpar
ministr veřejných prací	Dominik Čipera
ministr bez portfeje	Karol Sidor
ministr bez portfeje	Dr. Jiří Havelka

Příloha č. 2 – Vláda Rudolfa Berana u prezidenta Háchy 1. prosince 1938, zleva Krejčí, Fischer, Klumpar, Havelka, Sidor, Révay, Černák, Vančo, Beran, Teplanský, Hácha, Kapras, Šádek, Syrový, Tiso, Ďurčanský, Chvalkovský, Feierabend, Kalfus, Eliáš, Čipera (na fotografii chybí Vološín)<sup>199</sup>



<sup>199</sup> GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan, *Druhá republika 1938–1939*, Praha, 2004, s. 98.

**Příloha č. 3** – Prezident Emil Hácha (uprostřed) na návštěvě Slovenska v prosinci 1938<sup>200</sup>



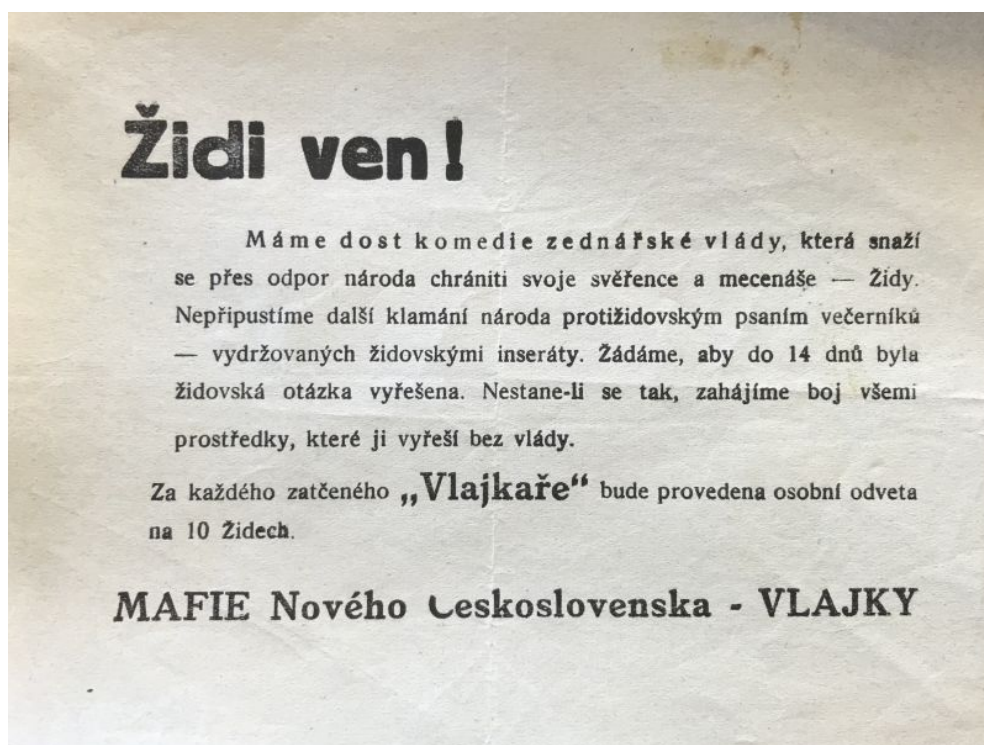
**Příloha č. 4** – Předseda česko-slovenské vlády Rudolf Beran při návštěvě Bratislavy, kde ho zdraví Karol Sidor a další příslušníci Hlinkových gard zdviženou pravicí<sup>201</sup>



<sup>200</sup> KÁRNÍK, Zdeněk, *Malé dějiny československé (1867–1939)*, Praha 2008, s. 405.

<sup>201</sup> ROKOSKÝ, Jaroslav, *Rudolf Beran a jeho doba. Vzestup a pád agrární strany*, Praha 2011, s. 413.

**Příloha č. 5 – Jeden z mnoha protižidovských letáků Vlajky<sup>202</sup>**



**Příloha č. 6 – Židovská obřadní síň v Plzni po výbuchu vlajkařské bomby<sup>203</sup>**



<sup>202</sup> NA, fond 225, karton 1086, signatura 5, Leták Vlajky.

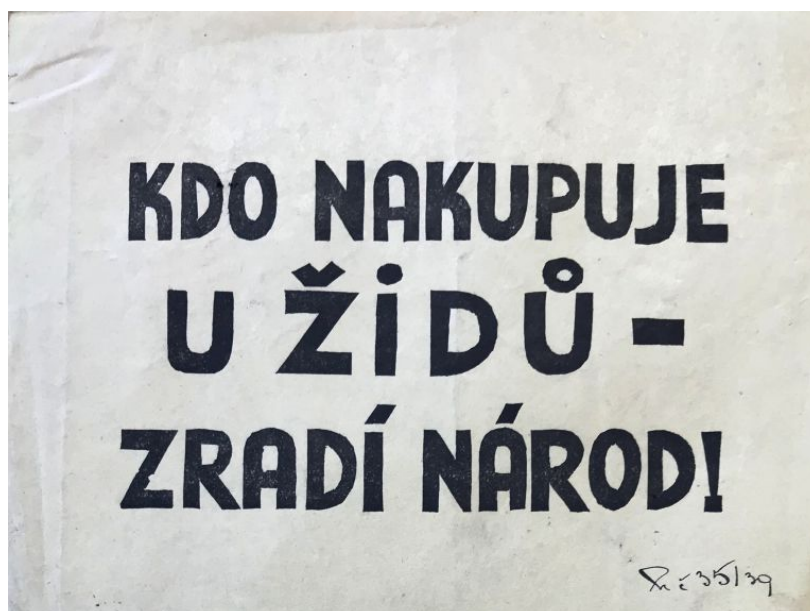
<sup>203</sup> NA, fond 925, karton 19, signatura 366, Vlajka, atentát v Plzni.



**Příloha č. 7** – Protižidovské samolepky, které se na podzim 1938 začaly objevovat na mnoha místech republiky<sup>204</sup>

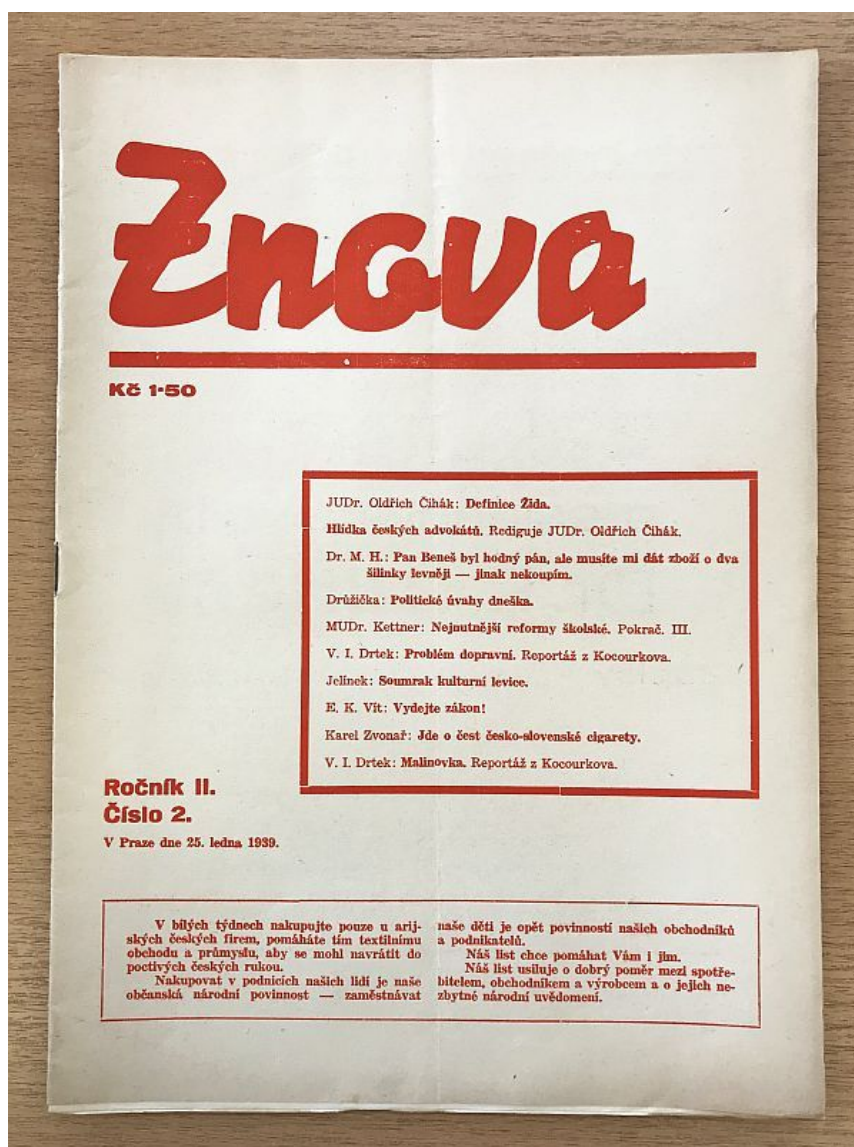


**Příloha č. 8** – Jeden z protižidovských letáků, které byly neznámými pachateli v říjnu 1938 rozšiřovány po Domažlicích<sup>205</sup>



<sup>204</sup> NA, fond 225, karton 1323, signatura 5, Protižidovské samolepky.

<sup>205</sup> NA, fond 225, karton 1323, signatura 5, Zpráva o protižidovské letákové akci v Domažlicích z 24. 10. 1938.



<sup>206</sup> NA, fond 925, karton 19, signatura 1405, Týdeník organizace ANO.